

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Ministerstwo Sprawiedliwości, www.gov.pl/web/sprawiedliwosc [Translation already published on the official website of the Polish Ministry of Justice] Permission to re-publish this translation has been granted by the Polish Ministry of Justice for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC

© Ministerstwo Sprawiedliwości, www.gov.pl/web/sprawiedliwosc [Tłumaczenie zostało już opublikowane na oficjalnej stronie Ministerstwa Sprawiedliwości] Zezwolenie na publikację tego tłumaczenia zostało udzielone przez Ministerstwo Sprawiedliwości wyłącznie w celu zamieszczenia w bazie Trybunału HUDOC

PIERWSZA SEKCJA
SPRAWA M.L. przeciwko POLSCE

(Skarga nr 40119/21)

WYROK

Art. 8 • Życie prywatne • Zakaz aborcji ze względu na wady płodu wynikający ze zmian wprowadzonych przez Trybunał Konstytucyjny, wskutek czego skarżąca wyjechała za granicę w celu przerwania ciąży • Zastosowanie art. 8 • Zaskarżone postępowanie bezpośrednio decydujące dla praw skarżącej wynikających z art. 8 • Poważne nieprawidłowości podważające ważność wyboru sędziów Trybunału Konstytucyjnego zasiadających w składzie orzekającym, który wydał odnośne orzeczenie, i podważające jego legitymację jako „sądu ustanowionego ustawą” • Zastosowanie ustaleń ze sprawy *Xero Flor w Polsce sp. z o.o. przeciwko Polsce* dotyczących wyboru sędziów Trybunału Konstytucyjnego • Zaskarżone ograniczenie nie zostało wydane przez organ zgodny z wymogami praworządności • Brak wymaganej przewidywalności pozbawiający skarżącą odpowiednich zabezpieczeń przed arbitralnością • Ingerencja „niezgodna z ustawą”

Przygotowane przez Kancelarię. Nie jest wiążące dla Trybunału.

STRASBURG

14 grudnia 2023 r.

OSTATECZNY

14/03/2024

Wyrok ten stał się ostateczny zgodnie z warunkami określonymi w art. 44 ust. 2 Konwencji. Wyrok może podlegać korekcie wydawniczej.

W sprawie M.L. przeciwko Polsce,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (pierwsza sekcja), zasiadając jako Izba w składzie:

Alena Poláčeková, *Przewodnicząca*,
Krzysztof Wojtyczek,
Péter Paczolay,
Ivana Jelić,
Gilberto Felici,
Erik Wennerström,
Raffaele Sabato, *sędziowie*,

i Renata Degener, *Zastępca Kanclerza Sekcji*,

mając na uwadze:

skargę (nr 40119/21) przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej wniesioną do Trybunału w dniu 26 lipca 2021 r. na podstawie art. 34 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności („Konwencja”) przez obywatelkę polską, M.L. („skarżąca”);

decyzję o zawiadomieniu Rządu Rzeczypospolitej Polskiej („Rząd”) o skardze na gruncie art. 3 i 8 Konwencji;

decyzję o nieujawnianiu tożsamości skarżącej;

uwagi przedstawione przez pozwany Rząd oraz przekazane w odpowiedzi uwagi skarżącej;

uwagi przedstawione przez interweniujące strony trzecie, którym Przewodnicząca Sekcji zezwoliła na wystąpienie z interwencją;

po obradach na posiedzeniu niejawnym w dniu 21 listopada 2023 r.,

wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu:

WPROWADZENIE

1. Sprawa dotyczy ograniczeń aborcji ze względu na wady płodu, które to ograniczenia zostały wprowadzone wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. Dotyczy ona kwestii na gruncie art. 3 i 8 Konwencji.

FAKTY

2. Skarżąca urodziła się w 1985 r. i mieszka w Warszawie. Reprezentowały ją A. Bzdyń i K. Ferenc, adwokatki prowadzące praktykę w Warszawie.

3. Rząd reprezentowany był przez swojego pełnomocnika J. Sobczaka z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

4. Okoliczności faktyczne sprawy można streścić w następujący sposób.

I. KONTEKST SPRAWY

A. Wybór sędziów w 2015 r.

5. Chronologię wydarzeń związanych z wyborem sędziów Trybunału Konstytucyjnego w 2015 r. przedstawiono szczegółowo w wyroku Trybunału w sprawie *Xero Flor w Polsce sp. z o.o. przeciwko Polsce* (nr 4907/18, §§ 4–63, 7 maja 2021 r.).

6. W dniu 1 grudnia 2015 r. grupa posłów większości parlamentarnej przedstawiła listę pięciu kandydatów na sędziów Trybunału Konstytucyjnego. W dniu 2 grudnia 2015 r. Sejm VIII kadencji przyjął uchwały w sprawie wyboru H. Ciocha, L. Morawskiego, M. Muszyńskiego, P. Pszczółkowskiego i J. Przyłębskiej na sędziów Trybunału Konstytucyjnego. Uchwały w sprawie powołania tych sędziów zostały opublikowane w dniu 2 grudnia 2015 r. w Monitorze Polskim.

7. Prezydent Rzeczypospolitej odebrał ślubowanie od czterech sędziów w nocy z 2 na 3 grudnia, a od piątego sędziego (J. Przyłębskiej) w dniu 9 grudnia 2015 r.

8. Sędzia L. Morawski zmarł w lipcu 2017 r. W dniu 15 września 2017 r. Sejm wybrał J. Piskorskiego na sędziego Trybunału Konstytucyjnego. Sędzia J. Piskorski został zaprzysiężony w dniu 18 września 2017 r.

9. Sędzia H. Cioch zmarł w grudniu 2017 r. W dniu 26 stycznia 2018 r. Sejm przyjął uchwałę w sprawie wyboru J. Wyrembaka na sędziego Trybunału Konstytucyjnego. Sędzia J. Wyrembak złożył ślubowanie przed Prezydentem RP w dniu 30 stycznia 2018 r.

B. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego sygn. akt K 13/17

10. W dniu 22 czerwca 2017 r. grupa 104 posłów złożyła do Trybunału Konstytucyjnego wniosek o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją następujących przepisów (sygn. akt K 13/17) – art. 4a ust. 1 pkt 2 i art. 4a ust. 2 ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży („ustawa z 1993 r.”; zob. również par. 26 poniżej) – które to przepisy dotyczyły legalnej aborcji ze względu na wady płodu.

11. Wśród sygnatariuszy wniosku znajdowała się K. Pawłowicz, ówczesna posłanka na Sejm, która następnie w dniu 5 grudnia 2019 r. została wybrana na urząd sędziego Trybunału Konstytucyjnego.

12. W październiku 2019 r. odbyły się wybory parlamentarne.

13. W dniu 21 lipca 2020 r. Trybunał Konstytucyjny umorzył postępowanie ze względu na to, że wniosek złożono w trakcie poprzedniej kadencji Sejmu.

C. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego sygn. akt K 1/20

14. W dniu 19 listopada 2019 r. grupa 118 posłów złożyła do Trybunału Konstytucyjnego nowy wniosek o stwierdzenie niezgodności art. 4a ust. 1 pkt 2 i art. 4a ust. 2 (zdanie pierwsze tego przepisu) ustawy z 1993 r. z Konstytucją (sygn. akt K 1/20).

15. W dniu 22 października 2020 r. Trybunał Konstytucyjny w pełnym składzie (trzynastu sędziów) orzekł większością jedenastu głosów do dwóch, że art. 4a ust. 1 pkt 2 i art. 4a ust. 2 (zdanie pierwsze tego przepisu) ustawy z 1993 r. są niezgodne z Konstytucją. W składzie orzekającym zasiadali sędzia K. Pawłowicz (zob. par. 11 powyżej) oraz sędziowie M. Muszyński, J. Wyrembak i J. Piskorski, a przewodniczyła mu sędzia J. Przyłębska, prezes Trybunału Konstytucyjnego. Publikacja wyroku w Dzienniku Ustaw została odroczone (zob. także par. 30 i 39 poniżej).

16. W dniu 27 stycznia 2021 r. Trybunał Konstytucyjny opublikował uzasadnienie wyroku z dnia 22 października 2020 r. W tym samym dniu wyrok został opublikowany w Dzienniku Ustaw. Wyrok ten wszedł w życie w dniu jego publikacji.

D. Protesty uliczne

17. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego wywołał masowe protesty uliczne i demonstracje z udziałem tysięcy uczestników. Protesty zostały zorganizowane przez Ogólnopolski Strajk Kobiet, ruch na rzecz praw socjalnych kobiet w Polsce.

II. OKOLICZNOŚCI PRZEDMIOTOWEJ SPRAWY

18. Skarżąca zaszła w ciążę w 2020 r. W dniach 12 stycznia i 20 stycznia 2021 r., kiedy skarżąca była odpowiednio w czternastym i piętnastym tygodniu ciąży, przeszła badania medyczne, które wykazały, że dziecko, które nosi, ma wadę genetyczną – trisomię 21.

19. W dniu 25 stycznia 2021 r. lekarz L.K., profesor genetyki medycznej, wydał opinię i potwierdził, że płód cierpi na trisomię 21.

20. W dniu 26 stycznia 2021 r. skarżąca została zbadana przez trzech lekarzy ze Szpitala Bielańskiego w Warszawie, którzy stwierdzili, że stan płodu kwalifikuje skarżącą do aborcji na podstawie art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy z 1993 r. Zabieg miał zostać przeprowadzony w tym samym szpitalu, a skarżąca uzyskała skierowanie na dzień 28 stycznia 2021 r.

21. Jednakże, w dniu 27 stycznia 2021 r. wszedł w życie wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. (zob. par. 39 poniżej), stwierdzający niezgodność z Konstytucją art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy z 1993 r. i uchylający ten przepis.

22. Według skarżącej w dniu 28 stycznia 2021 r. krótko po północy wysłała wiadomość tekstową do swojej lekarki, A.P., z pytaniem, czy nadal ma przyjść na zabieg w tym dniu. Lekarka odpowiedziała, że skarżąca powinna poczekać, aż skonsultuje się z dyrekcją szpitala. Później lekarka poinformowała skarżącą, że ze względu na zmiany w prawie krajowym nie może ona poddać się aborcji w Szpitalu Bielańskim ani w żadnej innej placówce medycznej w Polsce. Na poparcie swoich twierdzeń skarżąca przedstawiła kopie swoich bilingów telefonicznych, zrzuty ekranu wiadomości tekstowych oraz pisemne oświadczenie lekarki A.P.

23. Niezwłocznie po tym skarżąca udała się do Niderlandów, gdzie w dniu 29 stycznia 2021 r. ciążę przerwano w prywatnej klinice. W tym dniu skarżąca była w siedemnastym tygodniu ciąży.

24. Skarżąca podniosła, że jej koszty podróży i koszty medyczne związane z zabiegiem w prywatnej klinice wyniosły 1 220 euro (EUR).

WŁAŚCIWE RAMY PRAWNE I PRAKTYKA

I. PRAWO KRAJOWE I PRAKTYKA

A. Przepisy konstytucyjne

25. Właściwe przepisy Konstytucji stanowią, co następuje:

Rozdział II
WOLNOŚCI, PRAWA I OBOWIĄZKI CZŁOWIEKA I OBYWATELA
ZASADY OGÓLNE
Art. 30

„Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych”.

Art. 31

„[...]”

3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”.

Rozdział VIII. Sądy i trybunały
Art. 173

„Sądy i Trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz”.

WYROK W SPRAWIE M.L. PRZECIWKO POLSCE

Art. 175 ust. 1

„Wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe”.

Art. 188

„Trybunał Konstytucyjny orzeka w sprawach:

- 1) zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją,
- 2) zgodności ustaw z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie,
- 3) zgodności przepisów prawa, wydawanych przez centralne organy państwowe, z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i ustawami,
- 4) zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych,
- 5) skargi konstytucyjnej, o której mowa w art. 79 ust. 1”.

Art. 190

„1. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne.

2. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego w sprawach wymienionych w art. 188 podlegają niezwłocznemu ogłoszeniu w organie urzędowym, w którym akt normatywny był ogłoszony. [...]

3. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, jednak Trybunał Konstytucyjny może określić inny termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego. Termin ten nie może przekroczyć osiemnastu miesięcy, gdy chodzi o ustawę, a gdy chodzi o inny akt normatywny – dwunastu miesięcy. [...]

4. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności z Konstytucją, umową międzynarodową lub z ustawą aktu normatywnego, na podstawie którego zostało wydane prawomocne orzeczenie sądowe, ostateczna decyzja administracyjna [...], stanowi podstawę do wznowienia postępowania, uchylecia decyzji [...] na zasadach i w trybie określonych w przepisach właściwych dla danego postępowania.

5. [...]”.

Art. 191

„1. Z wnioskiem w sprawach, o których mowa w art. 188, do Trybunału Konstytucyjnego wystąpić mogą:

1) Prezydent Rzeczypospolitej, Marszałek Sejmu, Marszałek Senatu, Prezes Rady Ministrów, 50 posłów, 30 senatorów, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego, Prokurator Generalny, Prezes Najwyższej Izby Kontroli, Rzecznik Praw Obywatelskich,

2) Krajowa Rada Sądownictwa w zakresie, o którym mowa w art. 186 ust. 2,

3) organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego,

4) ogólnokrajowe organy związków zawodowych oraz ogólnokrajowe władze organizacji pracodawców i organizacji zawodowych,

5) kościoły i inne związki wyznaniowe,

WYROK W SPRAWIE M.L. PRZECIWKO POLSCE

6) podmioty określone w art. 79 w zakresie w nim wskazanym.

2. Podmioty, o których mowa w ust. 1 pkt 3–5, mogą wystąpić z takim wnioskiem, jeżeli akt normatywny dotyczy spraw objętych ich zakresem działania”.

Art. 193

„Każdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem”.

Art. 194

„1. Trybunał Konstytucyjny składa się z 15 sędziów, wybieranych indywidualnie przez Sejm na 9 lat spośród osób wyróżniających się wiedzą prawniczą. [...]”.

Art. 195 ust. 1

„1. Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji”.

B. Dostęp do legalnej aborcji

1. Ustawa z 1993 r.

26. Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży („ustawa z 1993 r.”) określa warunki dostępu do legalnej aborcji.

27. Pierwotnie ustawa ta przewidywała, iż legalna aborcja mogła być przeprowadzona tylko do dwunastego tygodnia ciąży, kiedy ciąża zagrażała życiu lub zdrowiu matki, badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazywały na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu lub zachodziło uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku gwałtu lub kazirodztwa.

28. W dniu 4 stycznia 1997 r. ustawa z 1993 r. została zmieniona – w szczególności dodano art. 4a, który w zakresie istotnym dla sprawy stanowił, co następuje:

„1. Przerwanie ciąży może być dokonane wyłącznie przez lekarza, w przypadku gdy:

1) ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej,

2) badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu,

3) zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego, [lub]

4) kobieta ciężarna znajduje się w ciężkich warunkach życiowych lub trudnej sytuacji osobistej”.

29. W grudniu 1997 r. wprowadzono jednak dalsze zmiany do tekstu ustawy z 1993 r. w następstwie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 maja 1997 r. (sygn. akt K 26/96). W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 4a ust. 1 pkt 4 ustawy z 1993 r., legalizujący aborcję ze względu na trudności materialne lub osobiste, był sprzeczny z brzmieniem Konstytucji w tamtym czasie. Trybunał Konstytucyjny orzekł w szczególności, że przepis ten legalizuje przerwanie ciąży bez dostatecznego usprawiedliwienia koniecznością ochrony innej wartości, prawa lub wolności konstytucyjnej oraz posługuje się nieokreślonymi kryteriami tej legalizacji, naruszając w ten sposób gwarancje konstytucyjne dla [ochrony] życia ludzkiego.

30. W dniu 22 października 2020 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 4a ust. 1 pkt 2, dopuszczający legalną aborcję w przypadku wad płodu, również jest niezgodny z Konstytucją (sygn. akt K 1/20). Wyrok ten wszedł w życie w dniu 27 stycznia 2021 r. (zob. par. 39 poniżej).

31. Artykuł 4a ustawy z 1993 r. w swym obecnie obowiązującym brzmieniu stanowi w odpowiedniej części:

„1. Przerwanie ciąży może być dokonane wyłącznie przez lekarza, w przypadku gdy:

- 1) ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej,
- 2) (utracił moc)
- 3) zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego,
- 4) (utracił moc)

2. W przypadkach określonych w ust. 1 pkt 2 przerwanie ciąży jest dopuszczalne do chwili osiągnięcia przez płód zdolności do samodzielnego życia poza organizmem kobiety ciężarnej; w przypadku określonym w ust. 1 pkt 3 lub 4 [przerwanie ciąży jest dopuszczalne], jeżeli od początku ciąży nie upłynęło więcej niż 12 tygodni.

3. W przypadkach, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 2, przerwania ciąży dokonuje lekarz w szpitalu.

[...]”.

2. Inicjatywy ustawodawcze w latach 2015–2022

32. W dniu 11 września 2015 r. Sejm odrzucił projekt ustawy, w którym proponowano wprowadzenie całkowitego zakazu aborcji.

33. W dniu 3 października 2016 r. Sejm odrzucił kolejny projekt ustawy proponujący zakaz aborcji we wszystkich sytuacjach z wyjątkiem zagrożenia życia matki. Proponowana ustawa przewidywała karę pozbawienia wolności dla kobiet, które poddały się aborcji, oraz lekarzy, którzy przeprowadzili zabieg.

34. W 2017 r. do Sejmu wpłynął projekt ustawy proponujący zmiany w ustawie z 1993 r., podpisany przez ponad 100 000 osób i przygotowany przez Komitet Inicjatywy Ustawodawczej „Zatrzymaj Aborcję”. Zmiana miała na celu usunięcie z ustawy z 1993 r. art. 4a ust. 1 pkt 2 i faktycznie zakazanie legalnej aborcji w przypadku wad płodu. W dniu 16 kwietnia 2020 r. projekt ustawy został skierowany do sejmowej Komisji Zdrowia oraz Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka.

35. W dniu 23 października 2017 r. w Sejmie przedstawiono projekt ustawy podpisany przez ponad 100 000 osób i przygotowany przez Komitet Inicjatywy Ustawodawczej „Ratujmy Kobiety 2017”. Ten projekt ustawy, w którym proponowano liberalizację prawa aborcyjnego, Sejm odrzucił w dniu 10 stycznia 2018 r.

36. W dniu 30 października 2020 r. Prezydent skierował do Sejmu projekt ustawy o zmianie ustawy z 1993 r. Nowelizacja przywracała możliwość przerwania ciąży z powodu wad płodu, ale tylko w przypadku wad „letalnych”. W dniu 3 listopada 2020 r. projekt ustawy został skierowany do sejmowej Komisji Zdrowia oraz Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka.

37. W dniu 2 maja 2022 r. do Sejmu wpłynął projekt ustawy o bezpiecznym przerywaniu ciąży i innych prawach reprodukcyjnych, pod którym podpisało się ponad 100 000 osób. Ten projekt ustawy, w którym proponowano przerwanie ciąży na żądanie do dwunastego tygodnia ciąży, Sejm odrzucił w dniu 23 czerwca 2022 r.

C. Przestępstwo aborcji dokonanej z naruszeniem ustawy z 1993 r.

38. Przerwanie ciąży z naruszeniem wymogów określonych w ustawie z 1993 r. stanowi przestępstwo w świetle art. 152 Kodeksu karnego. Kto przerywa ciążę z naruszeniem przepisów ustawy z 1993 r. lub pomaga przy jej przerywaniu podlega karze pozbawienia wolności do lat trzech. Ciężarna kobieta nie ponosi jednak odpowiedzialności karnej za aborcję dokonaną z naruszeniem ustawy z 1993 r.

D. Trybunał Konstytucyjny

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. sygn. akt K 1/20

39. W wyroku z dnia 22 października 2020 r. (sygn. akt K 1/20) Trybunał Konstytucyjny w pełnym składzie trzynastu sędziów orzekł większością głosów, że art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy z 1993 r. jest niezgodny z art. 38 Konstytucji (prawo do życia) w związku z art. 30 (prawo do godności) i art. 31 ust. 3 (ograniczenia praw konstytucyjnych) (zob. par. 25 powyżej). Dwóch sędziów dołączyło swoje rozbieżne zdania odrębne do wyroku, a trzech sędziów dołączyło zgodne zdania odrębne do uzasadnienia wyroku. Wyrok ten wszedł w życie w dniu jego publikacji, 27 stycznia 2021 r.

40. W swoim wyroku Trybunał Konstytucyjny stwierdził w szczególności, że życie ludzkie jest wartością w każdej fazie rozwoju i jako wartość, której źródłem są przepisy konstytucyjne, powinno być chronione przez ustawę. Trybunał stwierdził również, że dziecko jeszcze nieurodzone, jako istota ludzka – człowiek, któremu przysługuje przyrodzona i niezbywalna godność, jest podmiotem mającym prawo do życia, zaś system prawny musi gwarantować należytą ochronę temu centralnemu dobru (prawu do życia), bez którego owa podmiotowość zostałaby przekreślona. Podmiotowość konstytucyjnoprawna dziecka w okresie przed narodzinami nie oznacza jednak, że w sposób pełny przysługuje mu ochrona wszelkich praw i wolności gwarantowanych przez Konstytucję. Związane są one bowiem z określonym poziomem dojrzałości psychofizycznej i społecznej.

41. Trybunał Konstytucyjny zauważył ponadto, że ocena dopuszczalności przerwania ciąży, w przypadku gdy badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu, a więc możliwości poświęcenia dobra leżącego po stronie dziecka, wymaga wskazania analogicznego dobra po stronie innych osób.

42. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy z 1993 r. nie pozwala przyjąć, że duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu ma stanowić podstawę do automatycznego domniemania naruszenia dobrostanu kobiety ciężarnej, zaś samo wskazanie na potencjalne obciążenie dziecka takimi wadami ma charakter eugeniczny. W przepisie tym zabrakło odniesienia do mierzalnych kryteriów naruszenia dobra matki uzasadniających przerwanie ciąży.

43. Dwóch sędziów zgłaszających zdanie odrębne, sędziowie L. Kieres i P. Pszczółkowski, zauważyło w szczególności, że Trybunał Konstytucyjny przejął rolę ustawodawcy. Sędzia L. Kieres argumentował, że postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym powinno być zostać umorzone ze względu na toczącą się w parlamencie dyskusję nad obywatelskim projektem nowelizacji przepisów dotyczących aborcji (zob. także par. 34 powyżej). Podniósł również kwestię wątpliwości co do bezstronności dwóch członków składu orzekającego (sędzi K. Pawłowicz i sędziego S. Piotrowicza, w odniesieniu do wcześniejszych działań podejmowanych przez nich w ramach działalności parlamentarnej). W swoim zdaniu odrębnym sędzia P. Pszczółkowski wskazał w szczególności, że Trybunał Konstytucyjny uwzględnił tylko jedną perspektywę – wyłącznie „perspektywę ochrony życia w fazie prenatalnej. Jednocześnie zignorował perspektywę kobiet, których godność, życie i zdrowie są niewątpliwie wartościami objętymi konstytucyjną ochroną. W imię ochrony życia w fazie prenatalnej [...] Trybunał Konstytucyjny nałożył na nie obowiązek postawy heroicznej, a więc obowiązek przyjęcia na siebie w każdych okolicznościach [...]

wyrzeczeń i trudów znacznie przekraczających zwykłą miarę ograniczeń związanych z ciążą, porodem i wychowaniem dziecka”.

E. Ustawa o prawach pacjenta

44. Artykuł 31 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta („ustawa z 2008 r.”) stanowi w zakresie istotnym dla sprawy, co następuje:

„1. Pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy mogą wnieść sprzeciw wobec opinii albo orzeczenia określonych w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty, jeżeli opinia albo orzeczenie ma wpływ na prawa lub obowiązki pacjenta wynikające z przepisów prawa.

2. Sprzeciw wnosi się do Komisji Lekarskiej działającej przy Rzeczniku Praw Pacjenta, za pośrednictwem Rzecznika Praw Pacjenta, w terminie 30 dni od dnia wydania opinii albo orzeczenia przez lekarza orzekającego o stanie zdrowia pacjenta.

3. Sprzeciw wymaga uzasadnienia, w tym wskazania przepisu prawa, z którego wynikają prawa lub obowiązki, o których mowa w ust. 1.

4. W przypadku niespełnienia wymagań określonych w ust. 3 sprzeciw jest zwracany osobie, która go wniosła.

5. Komisja Lekarska na podstawie dokumentacji medycznej oraz, w miarę potrzeby, po przeprowadzeniu badania pacjenta, wydaje orzeczenie niezwłocznie, nie później niż w terminie 30 dni od dnia wniesienia sprzeciwu.

6. Komisja Lekarska wydaje orzeczenie bezwzględną większością głosów w obecności pełnego składu tej komisji.

7. Od rozstrzygnięcia Komisji Lekarskiej nie przysługuje odwołanie.

8. Do postępowania przed Komisją Lekarską nie stosuje się przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego.

[...]”.

F. Kodeks cywilny

45. Artykuł 23 Kodeksu cywilnego zawiera niewyczerpujący wykaz tzw. dóbr osobistych i stanowi, że:

„Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach”.

46. Artykuł 24 Kodeksu cywilnego przewiduje sposoby dochodzenia roszczeń z tytułu naruszenia praw osobistych. Zgodnie z tym przepisem ten, czyjego dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia osoba zainteresowana może żądać m.in., żeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia

jego skutków, na przykład poprzez złożenie oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie lub może żądać zasądzenia przez sąd odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Jeżeli wskutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, osoba zainteresowana może żądać jej naprawienia.

II. ODPOWIEDNIE DOKUMENTY MIĘDZYNARODOWE

A. Organizacja Narodów Zjednoczonych

1. *Komitet Praw Człowieka*

(a) *Sprawozdanie okresowe Polski*

47. W treści uwag końcowych do siódmego sprawozdania okresowego Rzeczypospolitej Polskiej, przyjętego w dniu 31 października 2016 r., Komitet Praw Człowieka („Komitet”) stwierdził, co następuje:

„Ramy konstytucyjne i prawne, w których Pakt jest wykonywany.

7. Komitet jest zaniepokojony negatywnym wpływem reform prawa, w tym nowelizacji ustawy o Trybunale Konstytucyjnym pochodzących z listopada i grudnia 2015 r. oraz z lipca 2016 r., a także lekceważeniem niektórych orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, na działalność i niezawisłość Trybunału oraz wykonywanie Paktu. Komitet jest również zaniepokojony odmową Prezesa Rady Ministrów ogłoszenia w Dzienniku Ustaw wyroków Trybunału z marca i sierpnia 2016 r., dążeniami Rządu do zmiany składu Trybunału w sposób, który Trybunał uznaje za niekonstytucyjny [...].

8. Państwo-Strona powinno zapewnić poszanowanie i ochronę nienaruszalności i niezawisłości Trybunału Konstytucyjnego i jego sędziów oraz zapewnić wykonanie wszystkich jego orzeczeń. Komitet wzywa Państwo-Stronę do natychmiastowego urzędowego ogłoszenia wszystkich wyroków Trybunału, powstrzymania się od podejmowania środków utrudniających jego skuteczne funkcjonowanie oraz do zapewnienia przejrzystej i bezstronnej procedury powoływania jego członków oraz bezpieczeństwa kadencji, która to procedura spełnia wszystkie wymogi legalności wynikające z prawa krajowego i międzynarodowego”.

(b) *Komentarz ogólny nr 36*

48. W komentarzu ogólnym nr 36 (2018) z dnia 30 października 2018 r. w sprawie art. 6 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych w odniesieniu do prawa do życia (UN Doc. CCPR/C/GC/36) Komitet stwierdził, co następuje:

„8. [...] [O]graniczenia w zakresie możliwości uzyskania aborcji przez kobiety lub dziewczęta nie mogą m.in. zagrażać ich życiu, narażać je na fizyczny lub psychiczny ból lub cierpienie, co narusza art. 7 Paktu, dyskryminować je ani arbitralnie ingerować w ich prywatność. Państwa-strony muszą zapewnić bezpieczny, legalny i skuteczny dostęp do aborcji w przypadkach, gdy życie i zdrowie ciężarnej kobiety lub dziewczyny jest zagrożone lub gdy donoszenie ciąży spowodowałoby znaczny ból lub cierpienie ciężarnej kobiety lub dziewczyny, w szczególności gdy ciąża jest wynikiem gwałtu lub kazirodztwa lub jest nierokująca. Ponadto państwa-strony nie mogą regulować kwestii ciąży lub aborcji we wszystkich innych przypadkach w sposób spreczny z ich

obowiązkiem zapewnienia, aby kobiety i dziewczęta nie musiały poddawać się niebezpiecznym aborcjom, i powinny odpowiednio zmienić swoje przepisy dotyczące aborcji [...]”.

(c) *Mellet p. Irlandii i Whelan p. Irlandii*

49. W dwóch sprawach rozpatrywanych przez Komitet (*Mellet p. Irlandii*, komunikat nr CCPR/C/116/D/2324/2013, i *Whelan p. Irlandii*, komunikat nr CCPR/C/119/D/2425/2014) stwierdził on, że odmowa dostępu do opieki aborcyjnej może stanowić okrutne, niehumanitarne lub poniżające traktowanie.

50. W decyzji w sprawie *Mellet p. Irlandii*, dotyczącej kobiety, która otrzymała diagnozę, że noszony przez nią płód ma wady wrodzone i umrze w macicy lub wkrótce po urodzeniu, Komitet stwierdził, co następuje (przypisy pominięte):

„7.4. Komitet uważa, że fakt, iż określone zachowanie lub działanie jest zgodne z prawem krajowym, nie oznacza, że nie może ono stanowić naruszenia art. 7 Paktu. Wskutek obowiązujących ram prawnych Państwo-strona poddało skarżącą intensywnemu cierpieniu fizycznemu i psychicznemu. Skarżąca jako kobieta w ciąży znajdowała się w bardzo trudnym położeniu, kiedy dowiedziała się, że jej upragniona ciąża jest nierokująca, i jak zostało udokumentowane m.in. w sprawozdaniach psychologicznych przedłożonych Komitetowi, jej fizyczne i psychiczne udręczenie zostało spotęgowane przez: brak możliwości dalszego korzystania z opieki medycznej i ubezpieczenia zdrowotnego w celu leczenia w ramach irlandzkiego systemu opieki zdrowotnej; konieczność wyboru między kontynuowaniem ciąży, która nie była możliwa do utrzymania, a wyjazdem do innego kraju z umierającym płodem, na własny koszt i w oderwaniu od wsparcia rodziny, oraz powrót do kraju, kiedy jeszcze nie w pełni powróciła do zdrowia; wstyd i stygmatyzację związane z kryminalizacją aborcji płodu z wadą letalną; konieczność pozostawienia szczątków dziecka, a następnie ich niespodziewane otrzymanie przesyłką kurierską; oraz odmowę zapewnienia skarżącej przez państwo-stronę niezbędnej i odpowiedniej opieki poaborcyjnej i wsparcia w żałobie. Wielu z opisanych negatywnych doświadczeń, które skarżąca przeszła, można by uniknąć, gdyby skarżącej nie zabroniono przerwania ciąży w znanym jej środowisku własnego kraju i pod opieką pracowników opieki zdrowotnej, których znała i którym ufała, oraz gdyby otrzymała potrzebne jej świadczenia zdrowotne dostępne w Irlandii, z których korzystały inne osoby i z których mogłaby skorzystać ona, gdyby kontynuowała nierokującą ciążę, aby urodzić martwe dziecko w Irlandii.

[...]

7.7. Skarżąca twierdzi, że przez odmówienie jej jedyne rozwiązanie, które szanowałoby jej integralność fizyczną i psychiczną oraz autonomię reprodukcyjną w okolicznościach sprawy (umożliwienie przerwania ciąży w Irlandii), państwo w sposób arbitralny ingerowało w jej prawo do prywatności wynikające z art. 17 Paktu. Komitet przypomina swoje orzecznictwo, zgodnie z którym decyzja kobiety o ubieganiu się o przerwanie ciąży jest kwestią wchodzącą w zakres tego przepisu. W rozpatrywanej sprawie Państwo-strona ingerowało w decyzję skarżącej o niekontynuowaniu nierokującej ciąży. Ingerencja w tym przypadku była przewidziana w art. 40 ust. 3 pkt 3 Konstytucji, a zatem nie była niezgodna z prawem krajowym Państwa-strony. Przed Komitetem powstaje jednak pytanie, czy taka ingerencja była bezprawna lub arbitralna w świetle Paktu. Państwo-strona twierdzi, że

żadna arbitralność nie miała miejsca, ponieważ ingerencja była proporcjonalna do uzasadnionych celów Paktu, biorąc pod uwagę starannie rozważoną równowagę między ochroną płodu a prawami kobiety.

7.8. Komitet uważa, że równowaga, jaką Państwo-strona wybrało między ochroną płodu a prawami kobiety w rozpatrywanej sprawie, nie może być uzasadniona [...]. Komitet zauważa, że upragniona ciąża skarżącej była nierokująca, że możliwości dostępne skarżącej były nieuchronnie źródłem intensywnego cierpienia i że jej wyjazd za granicę w celu przerwania ciąży miał dla niej znaczące negatywne konsekwencje, opisane powyżej, których można by było uniknąć, gdyby mogła przerwać ciążę w Irlandii, i które to konsekwencje spowodowały szkodę sprzeczną z art. 7. Na tej podstawie Komitet uważa, że ingerencja w decyzję skarżącą dotyczącą najlepszego sposobu postępowania z nierokującą ciążą była nieuzasadniona i arbitralna, co stanowi naruszenie art. 17 Paktu”.

51. W późniejszej decyzji w sprawie *Whelan p. Irlandii*, dotyczącej kobiety, która otrzymała diagnozę, że noszony przez nią płód ma wadę letalną i najprawdopodobniej umrze w macicy lub wkrótce po urodzeniu, Komitet stwierdził, co następuje (przypisy pominięte):

„7.3 Skarżąca twierdzi, że prawny zakaz aborcji spowodował jej okrutne, nieludzkie i poniżające traktowanie, ponieważ odmówiono jej opieki zdrowotnej i wsparcia w żałobie, których potrzebowała w Irlandii; czuła się zmuszona do donoszenia umierającego płodu; musiała przerwać ciążę za granicą bez wsparcia emocjonalnego ze strony rodziny oraz doświadczyła silnej stygmatyzacji i utraty godności. Państwo-strona kwestionuje twierdzenia skarżącej, argumentując m.in., że zakaz aborcji ma na celu zrównoważenie konkurujących ze sobą praw płodu i kobiety oraz że nie było żadnych arbitralnych procesów decyzyjnych ani „aktów” ze strony jakiejkolwiek osoby lub przedstawiciela państwa, które spowodowały okrutne, nieludzkie lub poniżające traktowanie lub przyczyniły się do takiego traktowania. Państwo-strona utrzymuje również, że jego przepisy gwarantują dostęp do informacji o usługach aborcyjnych świadczonych za granicą i stanowią część osiągniętej równowagi między konkurującymi prawami.

7.4 Komitet przypomina, że zgodność określonego zachowania lub działania z prawem krajowym nie oznacza, że nie może ono stanowić naruszenia art. 7 Paktu. Komitet zauważa, że w rozpatrywanej sprawie argumenty skarżącej dotyczą jej traktowania w państwowych placówkach opieki zdrowotnej, które było bezpośrednim skutkiem ustawodawstwa obowiązującego w Irlandii. Istnienie takiego ustawodawstwa pociąga za sobą odpowiedzialność państwa-strony za traktowanie skarżącej i nie może być przywoływane w celu uzasadnienia niespełnienia wymogów art. 7.

7.5 Komitet uważa za dobrze udowodnione, że skarżąca znajdowała się w bardzo trudnym położeniu, kiedy dowiedziała się, że jej upragniona ciąża jest nierokująca. Jak udokumentowano w sprawozdaniach psychologicznych przedłożonych Komitetowi, sytuację fizyczną i psychiczną skarżącą pogorszyły następujące okoliczności wynikające z obowiązujących ram prawnych w Irlandii oraz z traktowania skarżącej przez niektórych świadczeniodawców opieki zdrowotnej w Irlandii: brak możliwości dalszego korzystania z opieki medycznej i ubezpieczenia zdrowotnego w celu leczenia w ramach irlandzkiego systemu opieki zdrowotnej; poczucie opuszczenia przez irlandzki system opieki zdrowotnej i konieczność samodzielnego zbierania informacji na temat możliwości medycznych dostępnych skarżącej; bycie zmuszoną do wyboru między kontynuowaniem nierokującej ciąży a wyjazdem do innego kraju z umierającym płodem, na własny koszt i w oderwaniu od wsparcia rodziny; cierpienie z powodu wstydu i stygmatyzacji związanych z kryminalizacją aborcji płodu z wadą

letalną; konieczność pozostawienia szczątków dziecka w obcym kraju; oraz nieotrzymanie w Irlandii niezbędnej i odpowiedniej pomocy w związku z żałobą. Znaczna część cierpienia, którego doświadczyła skarżąca, mogłaby zostać złagodzona, gdyby pozwolono jej przerwać ciążę w znanym jej środowisku własnego kraju i pod opieką pracowników opieki zdrowotnej, których znała i którym ufała, oraz gdyby otrzymała potrzebne jej świadczenia zdrowotne dostępne w Irlandii, z których mogłaby skorzystać, gdyby kontynuowała nierokującą ciążę, aby urodzić martwe dziecko w Irlandii”.

2. Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych

52. W komentarzu ogólnym nr 22 (z 2016 r.) w sprawie prawa do zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego (art. 12 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych) (E/C.12/GC/22 (2 maja 2016 r.)) Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych zauważył, co następuje:

„5. Prawo do zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego wiąże się z szeregiem swobód i uprawnień. Swobody te obejmują prawo do podejmowania wolnych i odpowiedzialnych decyzji i wyborów, bez przemocy, przymusu i dyskryminacji, w sprawach związanych z własnym ciałem oraz zdrowiem seksualnym i reprodukcyjnym. Uprawnienia te obejmują nieograniczony dostęp do szerokiej gamy placówek opieki zdrowotnej, towarów, usług i informacji, które zapewniają wszystkim osobom pełne korzystanie z prawa do zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego na mocy art. 12 Paktu.

[...]

10. Prawo do zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego jest również niepodzielne i współzależne z innymi prawami człowieka. Jest ono ściśle powiązane z prawami obywatelskimi i politycznymi leżącymi u podstaw integralności fizycznej i psychicznej jednostek oraz ich autonomii, takimi jak prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego, wolności od tortur i innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, prawo do prywatności i poszanowania życia rodzinnego oraz do niedyskryminacji i równości. Na przykład brak usług opieki położniczej w nagłych wypadkach lub odmowa aborcji często prowadzi do umieralności i zachorowalności matek, co z kolei stanowi naruszenie prawa do życia lub bezpieczeństwa, a w pewnych okolicznościach może być równoznaczne z torturami lub okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem.

[...]

34. Państwa-strony są bezpośrednio zobowiązane do wyeliminowania dyskryminacji wobec jednostek i grup oraz do zagwarantowania im równego prawa do zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego. Wymaga to od Państw uchylecia lub zreformowania przepisów i polityk, które niweczą lub ograniczają zdolność niektórych jednostek i grup do realizacji ich prawa do zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego. Istnieje szeroki wachlarz przepisów, polityk i praktyk, które podważają autonomię i prawo do równości i niedyskryminacji w pełnym korzystaniu z prawa do zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego, na przykład kryminalizacja aborcji lub restrykcyjne przepisy dotyczące aborcji [...].

[...]

38. Należy unikać środków retrogresywnych, a jeśli takie środki są stosowane, na Państwie-stronie spoczywa ciężar udowodnienia ich konieczności. Dotyczy to również zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego. Przykłady środków retrogresywnych obejmują usunięcie leków stosowanych w zdrowiu seksualnym i reprodukcyjnym z krajowych rejestrów leków; przepisy lub polityki cofające finansowanie usług w zakresie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego ze środków publicznych; nakładanie barier na dostęp do informacji, towarów i usług związanych ze zdrowiem seksualnym i reprodukcyjnym; uchwalanie przepisów kryminalizujących niektóre zachowania i decyzje dotyczące zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego [...]”.

B. Rada Europy

1. Komitet Ministrów

53. Rekomendacja przyjęta w dniu 17 listopada 2010 r. przez Komitet Ministrów (CM/Rec(2010)12), zatytułowana: „Sędziowie: niezawisłość, efektywność i odpowiedzialność”, w odpowiednim zakresie stanowi:

„Rozdział I – Kwestie ogólne

Zakres rekomendacji

1. Rekomendacja ta odnosi się do wszystkich osób wykonujących funkcje sędziowskie, włącznie z sędziami orzekającymi w sprawach konstytucyjnych.

[...]

Niezawisłość sędziowska i stopień jej gwarancji

3. Celem niezawisłości, zdefiniowanej w art. 6 Konwencji, jest zagwarantowanie każdej jednostce fundamentalnego prawa do rozpoznania jej sprawy w rzetelnym procesie, wyłącznie na podstawie prawa, bez żadnych niewłaściwych wpływów.

4. Niezawisłość poszczególnych sędziów zagwarantowana jest niezawisłością całego wymiaru sprawiedliwości. Jako taka, stanowi fundamentalny aspekt rządów prawa.

[...]

Rozdział VI – Status sędziego

Wybór i ścieżka awansu

44. Decyzje dotyczące wyboru i awansowania sędziów powinny się opierać na obiektywnych kryteriach wyznaczonych uprzednio prawem lub przez upoważniony organ. Decyzje te powinny mieć charakter merytoryczny i muszą brać pod uwagę kwalifikacje, zdolności i umiejętności wymagane do orzekania w sprawach poprzez stosowanie prawa z poszanowaniem godności ludzkiej.

[...]

46. Organ podejmujący decyzje o wyborze i awansowaniu sędziów powinien być niezależny od władzy ustawodawczej i wykonawczej. Aby zagwarantować jego niezależność, co najmniej połowa z jego członków powinna być sędziami wybieranymi przez ich przedstawicieli.

47. Jednakże gdy konstytucja lub inne akty prawne przewidują, iż głowa państwa, rząd lub władza ustawodawcza podejmują decyzje w sprawie wyboru i awansowania sędziów, niezależny i kompetentny organ wywodzący się w znacznej części z sądownictwa (bez uszczerbku dla regulacji dotyczących rad sądownictwa zawartych

w rozdziale IV) powinien być upoważniony do wydawania rekomendacji lub opinii, których podmiot nominujący sędziów musi przestrzegać w praktyce”.

2. Komisja Wenecka

54. Odpowiednie dokumenty wydane przez Komisję Wenecką dotyczące wyboru sędziów Trybunału Konstytucyjnego zostały szczegółowo opisane w wyroku Trybunału w sprawie *Xero Flor w Polsce sp. z o.o. (op. cit., par. 123–24)*.

55. Istotne fragmenty Listy kontrolnej dotyczącej praworządności (CDL-AD(2016)007), przyjętej przez Komisję Wenecką na 106. Sesji Plenarnej (11–12 marca 2016 r.)¹, brzmią następująco:

„44. Działania państwa winny być zgodne z ustawą i przez ustawę dopuszczone. [...] [przypis dolny pominięty].

45. Podstawowym wymogiem praworządności jest określenie w ustawie uprawnień władz publicznych. W zakresie, w jakim zgodność z prawem dotyczy działań funkcjonariuszy publicznych, wymaga również, aby posiadali oni upoważnienie do działania oraz działali w granicach przyznanych im uprawnień, a tym samym przestrzegali zarówno prawa procesowego, jak i materialnego [przypis dolny pominięty].

[...]

74. Sądownictwo powinno być niezawisłe. Niezawisłość oznacza, że sądownictwo jest wolne od nacisków zewnętrznych i nie podlega wpływom politycznym ani manipulacjom, w szczególności ze strony władzy wykonawczej. Wymóg ten wpisuje się w podstawową demokratyczną zasadę podziału władzy. Sędziowie nie powinni ulegać wpływom politycznym ani manipulacjom.

[...]

107. Orzeczenia sądowe mają zasadnicze znaczenie dla wykonywania Konstytucji i innych przepisów prawa. Prawo do rzetelnego procesu sądowego i ogólnie praworządność byłyby pozbawione jakiegokolwiek treści, gdyby orzeczenia sądowe nie były wykonywane.

[...]

110. Prawo do rzetelnego procesu narzuca wykonanie wszystkich orzeczeń sądów, w tym orzeczeń sądów konstytucyjnych. Samo uchylenie przepisów naruszających Konstytucję nie wystarczy do usunięcia wszystkich skutków naruszenia oraz byłoby niemożliwe w przypadku zaniechania legislacyjnego wbrew konstytucji.

111. Dlatego niniejszy dokument podkreśla wagę przyjmowania przez Parlament ustawodawstwa zgodnie z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego lub równoważnego organu [przypis dolny pominięty] [...]”.

¹Zatwierdzona przez wiceministrów na 1263. posiedzeniu (6–7 września 2016 r.), przez Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych Rady Europy na 31. sesji (19–21 października 2016 r.) oraz przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy na 4. części sesji (11 października 2017 r.).

3. *Komisarz Praw Człowieka Rady Europy*

56. W dniach 9–12 lutego 2016 r. Komisarz Praw Człowieka Rady Europy Nils Muižnieks odbył wizytę w Polsce. Raport po tej wizycie, opublikowany w dniu 15 czerwca 2016 r., w odpowiednim zakresie stanowi, co następuje:

„43. Komisarz jest poważnie zaniepokojony obecnym paraliżem Trybunału Konstytucyjnego, który niesie poważne konsekwencje dla praw człowieka wszystkich polskich obywateli. Wzywa polskie władze do pilnego szukania wyjścia z obecnego impasu, zgodnie z opinią Komisji Weneckiej. Jak już stwierdziła Komisja Wenecka, praworządność wymaga, aby wszelkie rozwiązania zostały oparte na uznaniu i pełnym wykonaniu orzeczeń Trybunału. Jak stwierdził Komisarz na zakończenie swojej wizyty, niemożliwa jest rzeczywista ochrona praw człowieka bez mechanizmów gwarantujących praworządność, a w szczególności zapewniających istnienie kontroli i równowagi pomiędzy poszczególnymi organami władzy w państwie. Komisarz jest szczególnie zaniepokojony, że postępowania dotyczące oceny zgodności ustaw i decyzji ze zobowiązaniami i standardami w dziedzinie praw człowieka mogą przez czas nieokreślony pozostać w zawieszeniu”.

57. Następną wizytę w Polsce odbyła Komisarz Praw Człowieka Rady Europy Dunja Mijatović w dniach 11–15 marca 2019 r. W raporcie po wizycie, opublikowanym w dniu 28 czerwca 2019 r., w odniesieniu do Trybunału Konstytucyjnego stwierdziła, co następuje:

10. Trybunał Konstytucyjny odgrywa fundamentalną rolę jako główny mechanizm kontroli umożliwiający kontrolę zgodności prawa z Konstytucją RP i międzynarodowymi zobowiązaniami Polski w obszarze praw człowieka. Komisarz wyraża ubolewanie, iż pomimo zaleceń jej poprzednika, Komisji Weneckiej oraz innych podmiotów międzynarodowych i krajowych odpowiedzialnych za wzmacnianie poszanowania międzynarodowych standardów w obszarze niezawisłości wymiaru sprawiedliwości polskie władze nie znalazły dotychczas rozwiązania długotrwałego sporu wpływającego na funkcjonowanie tej fundamentalnej instytucji. W ocenie Komisarz niezawisłość i wiarygodność Trybunału Konstytucyjnego doznały poważnego uszczerbku. W szczególności Komisarz ubolewa nad utrzymującymi się kontrowersjami dotyczącymi powołania i statusu nowej Prezes Trybunału oraz kilkorga jego nowych sędziów. Komisarz wzywa polskie władze do podjęcia pilnych działań w celu rozwiązania impasu związanego ze składem i funkcjonowaniem Trybunału Konstytucyjnego zgodnie z zaleceniami sformułowanymi w opiniach Komisji Weneckiej przyjętych w marcu i październiku 2016 r. Powinny one obejmować uznanie prawidłowości powołania trzech sędziów, wybranych w październiku 2015 r. przez poprzedni Sejm, oraz ich zaprzysiężenie, a także wznowienie dialogu i współpracy pomiędzy Trybunałem Konstytucyjnym a pozostałymi organami konstytucyjnymi, w tym Sądem Najwyższym i Rzecznikiem Praw Obywatelskich”.

58. Raport zawiera również następujące uwagi dotyczące praw seksualnych i reprodukcyjnych kobiet oraz dostępu do aborcji:

„84. Brak działania lub opóźnienie w dostępie do opieki aborcyjnej może w niektórych przypadkach stwarzać bardzo realne i poważne zagrożenie dla życia i zdrowia kobiet. Komisarz z niepokojem dowiedziała się, że tak wiele Polek, których liczba według niektórych szacunków może sięgać dziesiątek tysięcy rocznie, ucieka się potajemnie do aborcji lub wyjeżdża za granicę, aby uzyskać pomoc w przerwaniu ciąży i związaną z tym opiekę lub uzyskać dostęp do nowoczesnych środków

WYROK W SPRAWIE M.L. PRZECIWKO POLSCE

antykonceptyjnych. Komisarz była również zaniepokojona faktem, że w Polsce istnieją obszary, w których opieka aborcyjna jest albo całkowicie niedostępna, albo bardzo poważnie ograniczona z powodu odmowy opieki przez pracowników opieki zdrowotnej ze względu na klauzulę sumienia. Komisarz uważa, że kobietom i dziewczętom, które mają legalne prawo do aborcji, nie powinno się w żaden sposób utrudniać dostępu do takich usług i opieki w ich własnym kraju.

85. W związku z tym Komisarz zachęca władze do pilnego przyjęcia niezbędnych przepisów w celu zapewnienia dostępności legalnych usług aborcyjnych w praktyce. Korzystanie z wolności sumienia przez pracowników opieki zdrowotnej nie może zagrażać szybkiemu dostępowi kobiet do opieki w zakresie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego, do której są uprawnione, zgodnie z wymogami orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka [...].

86. Komisarz była zaniepokojona powtarzającymi się i ciągłymi próbami dalszego ograniczania i tak już bardzo restrykcyjnych polskich przepisów regulujących dostęp do aborcji. [...]

87. Komisarz odnotowuje zmianę ogólnego podejścia do kwestii aborcji oraz rosnące poparcie społeczeństwa dla prawa kobiet do przerwania ciąży do 12. tygodnia, o czym świadczą ostatnie badania opinii publicznej. Opierając się na zaleceniach zawartych w dokumencie tematycznym z 2017 r. w sprawie zdrowia i praw reprodukcyjnych i seksualnych kobiet w Europie, Komisarz zwraca się do Polski o rozważenie zagwarantowania dostępu do bezpiecznej i legalnej opieki aborcyjnej poprzez zapewnienie, aby aborcja była legalna na żądanie kobiety we wczesnej ciąży, a następnie przez cały okres ciąży w celu chronienia zdrowia i życia kobiet oraz zapewnienia wolności od złego traktowania”.

4. Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy

59. Zgromadzenie Parlamentarne w rezolucji z dnia 11 października 2017 r. w sprawie nowych zagrożeń dla praworządności w krajach będących członkami Rady Europy (Rezolucja 2188 (2017)) wyraziło zaniepokojenie wydarzeniami w Polsce, które stanowią zagrożenie dla poszanowania praworządności, a zwłaszcza niezawisłości władzy sądowej i zasady podziału władzy. Zgromadzenie wezwało polskie władze m.in. do pełnej współpracy z Komisją Wenecką i zastosowania się do jej zaleceń, a zwłaszcza zaleceń dotyczących składu i funkcjonowania Trybunału Konstytucyjnego.

60. W dniu 28 stycznia 2020 r. Zgromadzenie Parlamentarne podjęło decyzję o wszczęciu wobec Polski procedury monitorującej. Spośród państw Unii Europejskiej Polska jest jedynym państwem członkowskim Rady Europy, które jest aktualnie objęte tą procedurą. W przyjętej w tym samym dniu rezolucji zatytułowanej „Funkcjonowanie demokratycznych instytucji w Polsce” Zgromadzenie stwierdziło, co następuje:

„6. Kryzys konstytucyjny, który powstał w związku z obsadą Trybunału Konstytucyjnego, budzi zaniepokojenie i powinien zostać rozwiązany. Żaden demokratyczny rząd szanujący zasadę praworządności nie może wybiórczo ignorować orzeczeń sądów, z którymi się nie zgadza, w szczególności orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego. Podstawą rozwiązania kryzysu powinno być pełne i bezwarunkowe wykonanie przez władze wszystkich orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, w tym

orzeczeń odnoszących się do składu samego Trybunału Konstytucyjnego. Przywrócenie legalności składu Trybunału Konstytucyjnego zgodnie ze standardami europejskimi jest nieodzowne i powinno mieć charakter priorytetowy. Zgromadzenie jest szczególnie zaniepokojone potencjalnym wpływem najwyraźniej niezgodnego z prawem składu Trybunału Konstytucyjnego na zobowiązania Polski wynikające z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka”.

61. W dniu 26 stycznia 2021 r. Zgromadzenie Parlamentarne przyjęło rezolucję zatytułowaną „Sędziowie w Polsce i w Republice Mołdawii muszą zachować niezawisłość” (2359 (2021)). Zgromadzenie, odnosząc się do obaw wyrażonych w rezolucji nr 2316 (2020), wskazało, że „»kryzys konstytucyjny« nie został rozwiązany, a Trybunał Konstytucyjny wydaje się pozostawać pod ścisłą kontrolą rządzących, co uniemożliwia mu pełnienie funkcji bezstronnego i niezależnego arbitra konstytucyjności i praworządności”. Ponadto Zgromadzenie wezwało polskie władze m.in. do „zrewidowania zmian wprowadzonych w funkcjonowaniu Trybunału Konstytucyjnego i sądownictwa powszechnego w świetle standardów Rady Europy dotyczących praworządności, demokracji i praw człowieka”.

C. Prawo Unii Europejskiej

1. Traktat o Unii Europejskiej

62. Artykuł 2 Traktatu o Unii Europejskiej („TUE”) stanowi:

„Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne państwom członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn”.

63. Artykuł 19 ust. 1 TUE brzmi następująco:

„1. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej obejmuje Trybunał Sprawiedliwości, Sąd i sądy wyspecjalizowane. Zapewnia on poszanowanie prawa w wykładni i stosowaniu Traktatów.

Państwa członkowskie ustanawiają środki niezbędne do zapewnienia skutecznej ochrony prawnej w dziedzinach objętych prawem Unii”.

2. Komisja Europejska

(a) Wprowadzenie ram na rzecz praworządności

64. W dniu 13 stycznia 2016 r. Komisja Europejska („Komisja”) zdecydowała o zbadaniu sytuacji w Polsce, stosując ramy na rzecz praworządności. Wymiana korespondencji między Komisją a polskim rządem nie była w stanie rozwiązać obaw Komisji. Ramy na rzecz praworządności zawierały wskazówki dotyczące dialogu między Komisją a danym Państwem członkowskim, który ma zapobiegać nasilaniu się systemowego zagrożenia dla praworządności.

65. W dniach 27 lipca i 21 grudnia 2016 r. Komisja przyjęła dwa zalecenia dotyczące praworządności w Polsce, koncentrujące się na kwestiach związanych z Trybunałem Konstytucyjnym. Komisja w szczególności uznała, że w Polsce istnieje systemowe zagrożenie praworządności, i zaleciła, aby władze polskie podjęły właściwe działania w celu pilnego wyeliminowania tego zagrożenia. Komisja m.in. zaleciła władzom polskim, co następuje: a) pełne wykonanie wyroków Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 i 9 grudnia 2015 r., zgodnie z którymi stanowiska sędziów Trybunału Konstytucyjnego ma objąć trzech sędziów wybranych zgodnie z prawem przez poprzedniego ustawodawcę w październiku 2015 r., a nie trzech sędziów wybranych przez nowego ustawodawcę bez ważnej podstawy prawnej; oraz b) ogłoszenie i pełne wykonanie wyroków Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 marca 2016 r. oraz zagwarantowanie automatycznego ogłaszania przyszłych wyroków niezależnie od decyzji władzy wykonawczej lub ustawodawczej.

(b) Zalecenie (UE) 2017/1520 w sprawie praworządności (zalecenie trzecie)

66. W dniu 26 lipca 2017 r. Komisja przyjęła trzecie zalecenie w sprawie praworządności w Polsce, które stanowiło uzupełnienie jej dwóch poprzednich zaleceń. Obawy Komisji obejmowały brak niezależnej i zgodnej z prawem kontroli zgodności z Konstytucją oraz nowe przepisy ustawodawcze dotyczące polskiego systemu sądownictwa, które doprowadziłyby do strukturalnego osłabienia niezależności sądownictwa w Polsce i miałyby natychmiastowy i konkretny wpływ na niezależne funkcjonowanie sądownictwa jako całości. W zaleceniu trzecim Komisja uznała, że znacznie zwiększyło się systemowe zagrożenie dla praworządności w Polsce, o którym mowa w jej dwóch poprzednich zaleceniach. Komisja powtórzyła, że mimo zróżnicowania systemów wymiaru sprawiedliwości w Europie istnieją wspólne standardy europejskie ustanowione dla zagwarantowania niezależności sądownictwa. Komisja z wielkim niepokojem zauważyła, że po wejściu w życie nowych przepisów ustawodawczych, o których mowa powyżej, polski system wymiaru sprawiedliwości nie byłby już zgodny z europejskimi standardami w tym zakresie.

(c) Zalecenie (UE) 2018/103 w sprawie praworządności (zalecenie czwarte)

67. W dniu 20 grudnia 2017 r. Komisja przyjęła czwarte zalecenie w sprawie praworządności w Polsce, w którym stwierdziła, że obawy wyrażone w poprzednich zaleceniach nie zostały rozwiązane i że nastąpiło dalsze znaczne zwiększenie systemowego zagrożenia dla praworządności. W szczególności stwierdziła, że „nowe przepisy budzą poważne zastrzeżenia co do ich zgodności z Konstytucją RP, co podkreślono w szeregu opinii wydanych w szczególności przez Sąd Najwyższy, Krajową Radę

Sądownictwa i Rzecznika Praw Obywatelskich”. Jak wyjaśniono jednak w zaleceniu trzecim przyjętym w dniu 26 lipca 2017 r., skuteczna kontrola konstytucyjności wspomnianych ustaw nie była już dłużej możliwa.

(d) Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej (sprawa C-448/23)

68. W dniu 17 lipca 2023 r. Komisja wszczęła postępowanie przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) przeciwko Polsce w związku z uchybieniem zobowiązaniom ciążącym na niej na mocy art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE ze względu na wykładnię Trybunału Konstytucyjnego zawartą w jego wyrokach z dnia 14 lipca 2021 r. (sprawa P 7/20) i z dnia 7 października 2021 r. (sprawa K 3/21), domagając się stwierdzenia, że Polska uchybiła zobowiązaniom ciążącym na niej na mocy art. 19 ust. 1 akapit drugi oraz ogólnych zasad autonomii, pierwszeństwa, skuteczności i jednolitego stosowania prawa UE oraz zasady wiążącego skutku wyroków TSUE. Skarga była sformułowana w następujący sposób:

„Żądania strony skarżącej

stwierdzenie, że w świetle wykładni Konstytucji RP dokonanej przez Trybunał Konstytucyjny w wyrokach z dnia 14 lipca (sprawa P 7/20) i z dnia 7 października 2021 r. (sprawa K 3/21) Rzeczpospolita Polska uchybiła jej zobowiązaniom wynikającym z art. 19 ust. 1 akapit drugi Traktatu o Unii Europejskiej;

stwierdzenie, że w świetle wykładni Konstytucji RP dokonanej przez Trybunał Konstytucyjny w wyrokach z dnia 14 lipca (sprawa P 7/20) i z dnia 7 października 2021 r. (sprawa K 3/21) Rzeczpospolita Polska uchybiła jej zobowiązaniom ciążącym na niej na mocy ogólnych zasad autonomii, pierwszeństwa, skuteczności i jednolitego stosowania prawa Unii oraz zasady wiążącego skutku wyroków Trybunału Sprawiedliwości;

stwierdzenie, że poprzez brak spełnienia przez Trybunał Konstytucyjny wymogów niezależnego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy w wyniku nieprawidłowości w procedurach powołania trzech sędziów tego Trybunału w grudniu 2015 r. oraz w procedurze powołania jego Prezesa w grudniu 2016 r. Rzeczpospolita Polska uchybiła jej zobowiązaniom ciążącym na niej na mocy art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE;

obciążenie Rzeczypospolitej Polskiej kosztami postępowania.

Zarzuty i główne argumenty

Poprzez pierwszy i drugi zarzut skargi Komisja kwestionuje dwa wyroki Trybunału Konstytucyjnego RP (dalej: TK): z dnia 7 października 2021 r. (sprawa K 3/21) oraz z dnia 14 lipca 2021 r. (sprawa 7/20). Orzecznictwo to skutkuje naruszeniem różnych, lecz nie pozostających bez związku zobowiązań nałożonych na Polskę przez traktaty unijne. Pierwszy zarzut dotyczy naruszenia przez ww. wyroki TK art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE w interpretacji dokonanej przez TSUE, w szczególności w wyrokach z dnia 2 marca 2021 r. A.B. i in. [Powołanie sędziów Sądu Najwyższego – Odwołanie] C-824/18 (ECLI:EU:C:2021:153.) oraz z dnia 6 października 2021 r., W.Ż. [Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie], C-487/19 (ECLI:EU:C:2021:798.), bowiem TK zinterpretował Konstytucję RP odnoszącą się do unijnych wymogów skutecznej ochrony sądowej przez niezależny, bezstronny i ustanowiony uprzednio na mocy ustawy trybunał w nazbyt wąski, błędny i ignorujący

WYROK W SPRAWIE M.L. PRZECIWKO POLSCE

w oczywisty sposób orzecznictwo TSUE. Drugi zarzut dotyczy naruszenia przez te wyroki TK zasady pierwszeństwa, autonomii, skuteczności i jednolitego stosowania prawa Unii oraz wiążącego skutku orzeczeń TSUE, gdyż TK jednostronnie odrzucił w nich zasady pierwszeństwa i skuteczności art. 2, art. 4 ust. 3 i art. 19 ust. 1 TUE oraz art. 279 TFUE konsekwentnie interpretowanych i stosowanych przez TSUE oraz nakazał wszystkim organom polskim odstąpić od stosowania tych postanowień traktatowych.

Poprzez trzeci zarzut skargi Komisja podnosi, że TK przestał dawać gwarancje niezależnego, bezstronnego i ustanowionego uprzednio na mocy ustawy sądu w rozumieniu art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE w związku z art. 47 Karty [(i)] wskutek oczywistych nieprawidłowości w powołaniu na stanowiska sędziów TK w grudniu 2015 r. z rażącym naruszeniem polskiego prawa konstytucyjnego [(ii)] jak również wskutek nieprawidłowości w procedurze wyboru Prezesa TK w grudniu 2016 r. Każda z nich w świetle działalności TK w składzie z tak powołanymi osobami wzbudza w przekonaniu jednostek uzasadnione wątpliwości co do bezstronności i niepodatności TK na czynniki zewnętrzne”.

3. *Parlament Europejski*

(a) **Rezolucja z 2017 r.**

69. W dniu 15 listopada 2017 r. Parlament Europejski przyjął rezolucję w sprawie sytuacji w zakresie praworządności i demokracji w Polsce (2017/2931(RSP)). W rezolucji powtórzono, że niezawisłość sądownictwa zapisano w art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej i w art. 6 Konwencji oraz że jest ona niezbędnym elementem demokratycznej zasady podziału władz, do której odnosi się również art. 10 Konstytucji RP. Wyrażono głębokie zaniepokojenie zmianami w przepisach dotyczących polskiego sądownictwa, zwłaszcza że mogą one strukturalnie zagrozić niezawisłości sądów i osłabić praworządność w Polsce. Wezwano Sejm i rząd RP do pełnego wdrożenia wszystkich zaleceń Komisji oraz Komisji Weneckiej, a także do powstrzymania się od wszelkich reform, które mogą zagrażać praworządności, a zwłaszcza niezawisłości sądownictwa. W związku z tym Parlament Europejski zaapelował o odroczenie przyjmowania jakichkolwiek przepisów do czasu przeprowadzenia należytej oceny przez Komisję Europejską i Komisję Wenecką.

(b) **Rezolucja z 2020 r.**

70. W dniu 26 listopada 2020 r. Parlament Europejski przyjął rezolucję w sprawie faktycznego zakazu aborcji w Polsce (2020/2876(RSP)). W rezolucji w szczególności potępiono wyrok Trybunału Konstytucyjnego oraz osłabienie praw reprodukcyjnych i seksualnych kobiet w Polsce, a także potwierdzono, że wyrok jest zagrożeniem dla zdrowia i życia kobiet. Zauważono, że ograniczenie prawa do aborcji lub jej zakaz w żadnym razie jej nie eliminuje, lecz spycha do podziemia. Ponadto stanowczo wezwano polski parlament i polskie władze do niepodejmowania żadnych dalszych prób ograniczania praw reprodukcyjnych i seksualnych kobiet oraz

potwierdzono, że odmowa poszanowania takich praw jest formą przemocy ze względu na płeć. Wyrażono ponadto głębokie zaniepokojenie faktem, że tysiące kobiet muszą podróżować, aby uzyskać dostęp do podstawowej usługi zdrowotnej, jaką jest aborcja, i podkreślono, że transgraniczne usługi aborcyjne nie są realną opcją dla osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji i zmarginalizowanych.

(c) Rezolucja z 2021 r.

71. W dniu 11 listopada 2021 r. Parlament Europejski przyjął rezolucję w sprawie pierwszej rocznicy faktycznego zakazu aborcji w Polsce (2021/2925(RSP)). W szczególności ponownie zdecydowanie potępił wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. i wezwał polski rząd do szybkiego i pełnego zagwarantowania dostępności usług aborcyjnych i ich faktycznego świadczenia. Ponownie podkreślił, że prawa kobiet są prawami podstawowymi oraz że zgodnie z traktatami unijnymi, Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej oraz prawem międzynarodowym instytucje UE i państwa członkowskie mają obowiązek prawny stać na straży tych praw. Ponadto wezwał Radę, by zajęła się tą kwestią oraz innymi zarzutami dotyczącymi naruszania praw podstawowych w Polsce i by w tym celu zwiększyła zakres obecnych wysłuchań dotyczących sytuacji w Polsce, zgodnie z art. 7 ust. 1 TUE.

4. Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej

72. Wysoki Trybunał Kasacyjny i Sprawiedliwości w Rumunii złożył pięć wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym na podstawie art. 267 TUE. W dniu 21 grudnia 2021 r. TSUE wydał następujące orzeczenie (w sprawach połączonych C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 i C-840/19 NC), którego odpowiednie fragmenty brzmią następująco:

„229. Tymczasem, chociaż ani art. 2 i art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, ani żaden inny przepis prawa Unii nie narzucają państwom członkowskim określonego modelu konstytucyjnego regulującego stosunki i interakcje pomiędzy poszczególnymi organami państwowymi, w szczególności co się tyczy określania i rozgraniczenia ich kompetencji, to jednak te państwa członkowskie muszą przestrzegać w szczególności wymogów niezawisłości sądów wynikających z tych postanowień prawa Unii [zob. w odniesieniu do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczącego art. 6 EKPC wyrok z dnia 19 listopada 2019 r., A.K. i in. (Niezależność Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego), C-585/18, C-624/18 i C-625/18, EU:C:2019:982, par. 130].

230. W tych okolicznościach art. 2 i art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE oraz decyzja 2006/928 nie stoją na przeszkodzie krajowemu uregulowaniu lub praktyce krajowej, które sprawiają, że orzeczenia sądu konstytucyjnego są wiążące dla sądów powszechnych, pod warunkiem jednak, że prawo krajowe gwarantuje niezależność wspomnianego sądu konstytucyjnego w szczególności względem władzy ustawodawczej i wykonawczej, wymaganą przez te postanowienia i przepisy. Natomiast jeżeli prawo krajowe nie gwarantuje tej niezależności, owe postanowienia

i przepisy prawa Unii stoją na przeszkodzie takiemu uregulowaniu krajowemu lub takiej praktyce krajowej, ponieważ taki sąd konstytucyjny nie jest w stanie zapewnić skutecznej ochrony sądowej wymaganej w art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE”.

PRAWO

I. ZAKRES SPRAWY I ZARZUTY

73. Trybunał uważa, że konieczne jest sprecyzowanie zakresu sprawy oraz przepisów, na podstawie których zarzuty mają być rozpatrywane. Skarżąca podniosła po pierwsze, że jest ofiarą naruszenia art. 3 Konwencji, ponieważ wyrok Trybunału Konstytucyjnego pozbawił ją możliwości przerwania ciąży ze względu na wady płodu. Po drugie, zarzuciła, że doszło do naruszenia art. 8 Konwencji. Podniosła, że bezpośrednią konsekwencją wyroku Trybunału Konstytucyjnego było nałożenie na nią obowiązku utrzymania ciąży i urodzenia poważnie chorego dziecka. Nie była w stanie poddać się aborcji ze względu na wady płodu i musiała wyjechać za granicę, aby przerwać ciążę. Po trzecie, powołując się na art. 6 i 8 Konwencji, skarżąca zarzuciła w szczególności, że ograniczenie nie było „przewidziane przez ustawę”: (i) skład Trybunału Konstytucyjnego był nieprawidłowy i naruszał Konstytucję, ponieważ sędziowie J. Piskorski, M. Muszyński i J. Wyrembak, przydzieleni do składu orzekającego, zostali wybrani przez Sejm na stanowiska sędziowskie, które były już obsadzone; (ii) powołanie sędzi J. Przyłębskiej, prezes Trybunału Konstytucyjnego, która przewodniczyła w przedmiotowej sprawie, również było możliwe do zakwestionowania; oraz (iii) sędzia K. Pawłowicz, która zasiadała w tej sprawie, nie była bezstronna, ponieważ wcześniej była posłanką popierającą ograniczenie przepisów aborcyjnych w Polsce.

74. W opinii Trybunału skargi skarżącej należy rozpatrywać wyłącznie na gruncie art. 3 i 8 Konwencji (zob. *Radomilja i Inni p. Chorwacji* [WI], nr 37685/10 i 22768/12, § 114, 20 marca 2018 r.).

II. DOPUSZCZALNOŚĆ

75. Rząd przedstawił szereg zastrzeżeń wstępnych dotyczących dopuszczalności skargi. Twierdził, że jest ona niezgodna pod względem właściwości rzeczowej i osobowej z postanowieniami Konwencji. Ponadto podniósł, że skarżąca nie zastosowała się do zasady wyczerpania krajowych środków odwoławczych. Wreszcie Rząd podkreślił, że skarżąca nadużyła prawa do skargi.

A. Możliwość zastosowania art. 3 i 8

76. Trybunał stwierdza, że zastrzeżenie Rządu dotyczące niezgodności pod względem właściwości rzeczowej należy zbadać oddzielnie w odniesieniu do skarg na gruncie art. 3 i 8.

1. Artykuł 3

(a) Strony

(i) Rząd

77. Rząd utrzymywał, że okoliczności faktyczne rozpatrywanej sprawy nie wskazują na stopień dolegliwości wystarczający do tego, by sprawa ta wchodziła w zakres stosowania art. 3 Konwencji. Jego zdaniem sprawę tę należy odróżnić od sprawy *R.R. przeciwko Polsce* (nr 27617/04, §§ 159–160, ETPCz 2011 (fragmenty)), w której Trybunał uznał, że cierpienie skarżącej, spowodowane celowym zaniechaniem przez lekarzy przeprowadzenia w odpowiednim czasie badań prenatalnych, które umożliwiłyby jej podjęcie decyzji o kontynuowaniu lub przerwaniu ciąży, osiągnęło minimalny próg dolegliwości w rozumieniu art. 3 Konwencji. Rząd zwrócił uwagę, że w rozpatrywanej sprawie nie doszło do odwlekania, nieuzasadnionej zwłoki ani niejasności w diagnozie i leczeniu skarżącej, a ona sama nie była traktowana w sposób upokarzający.

78. Rząd przyznał, że sytuacja, w której kobieta dowiaduje się, że jej nienarodzone dziecko ma poważne wady, jest niezwykle trudna. Diagnoza potwierdzająca wady płodu musi mieć znaczący wpływ emocjonalny na każdą kobietę i jej rodzinę. Chociaż taka krytyczna diagnoza spowodowała cierpienie, późniejsze wydarzenia, w tym niemożność przerwania ciąży przez kobietę, nie powinny jednak być analizowane w oderwaniu od siebie. Niemożliwe było zatem oddzielenie różnych faktów, które miały wpływ na stan emocjonalny kobiety w tak złożonej i trudnej sytuacji.

79. Z powyższych względów Rząd twierdził, że skarżąca nie została poddana nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu z naruszeniem art. 3 Konwencji.

(ii) Skarżąca

80. Skarżąca twierdziła, że ograniczenia wprowadzone przez Trybunał Konstytucyjny wyrządziły jej bezpośrednią szkodę. Odwołała się do faktu, że jej wizyta w szpitalu została odwołana w ostatniej chwili i że zmuszona była wyjechać za granicę w celu poddania się aborcji. Spowodowało to u niej poważne i rzeczywiste cierpienie emocjonalne. Podkreśliła, że strach i udręka, które odczuwała w tym czasie, były niewyobrażalne.

81. Skarżąca odniosła się do decyzji Komitetu Praw Człowieka w sprawach *Mellet p. Irlandii* i *Whelan p. Irlandii* (zob. par. 49–51 powyżej), w których Komitet stwierdził, że poprzez zakaz i kryminalizację aborcji dane

państwo naraziło skarżące na poważny emocjonalny i psychiczny ból i cierpienie. Twierdziła, że jej sytuacja była podobna do sytuacji skarżących w tych sprawach i że doszło do naruszenia art. 3 Konwencji.

(b) Ocena Trybunału

82. Trybunał przypomina swoje orzecznictwo, zgodnie z którym złe traktowanie musi osiągnąć minimalny stopień dolegliwości, aby wejść w zakres stosowania art. 3. Ocena owego minimalnego stopnia zależy od wszystkich okoliczności sprawy, takich jak czas trwania tego traktowania, jego fizyczne lub psychiczne skutki, a w niektórych przypadkach – od płci, wieku i stanu zdrowia ofiary (zob. m.in. *Bouyid p. Belgii* [WI], nr 23380/09, § 86, ETPCz 2015).

83. Trybunał odnotowuje poglądy wyrażone przez Komitet Praw Człowieka w dwóch decyzjach dotyczących śmiertelnych wad płodu (zob. par. 49–51 powyżej), w których to decyzjach Komitet stwierdził, że kryminalizacja dostępu do aborcji w sytuacji wady letalnej płodu stanowi naruszenie art. 7 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (prawo do wolności od tortur i okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania). Trybunał zauważa ponadto, że Komitet dostrzegł obciążenia i trudności finansowe, społeczne i zdrowotne, które spoczywały na kobietach, gdy przepisy zmuszały je do wyboru między kontynuowaniem nierokującej ciąży a wyjazdem do innego kraju w celu uzyskania dostępu do opieki aborcyjnej.

84. Trybunał zgadza się, że w rozpatrywanej sprawie wyjazd za granicę w celu poddania się aborcji był uciążliwy z psychologicznego punktu widzenia. Niezależnie od faktu, że skarżąca doznała bólu emocjonalnego i psychicznego, w szczególnych okolicznościach sprawy Trybunał uważa jednak, że przywołane fakty nie wskazują na stopień dolegliwości wchodzący w zakres stosowania art. 3 Konwencji (por. *Tysiąc przeciwko Polsce*, nr 5410/03, § 66, ETPCz 2007 I, oraz *A, B i C przeciwko Irlandii* [WI], nr 25579/05, § 164, ETPCz 2010).

85. Trybunał nie ma zatem wystarczających podstaw, aby stwierdzić, że traktowanie skarżącej osiągało próg wymagany w art. 3 Konwencji, i w związku z tym podtrzymuje zastrzeżenie Rządu.

2. Artykuł 8

(a) Strony

(i) Rząd

86. Rząd twierdził, że skarga skarżącej na gruncie art. 8 jest niezgodna pod względem właściwości rzeczowej z postanowieniami Konwencji. W tym względzie przywołał orzecznictwo Trybunału dotyczące kwestii początku życia i ochrony płodu (zob. *X. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr 8416/79, decyzja Komisji z dnia 13 maja 1980 r., DR 19, s. 244;

H. przeciwko Norwegii, nr 17004/90, decyzja Komisji z dnia 19 maja 1992 r., DR 73, s. 155; *Boso przeciwko Włochom*, nr 50490/99, ETPCz 2002-VII; *Vo przeciwko Francji* [WI], nr 53924/00, ETPCz 2004-VIII; oraz *A, B i C przeciwko Irlandii*, *op. cit.*, § 222).

87. Rząd twierdził, że Trybunał wyjaśnił już, iż art. 8 nie może być interpretowany jako przyznający prawo do aborcji, a Konwencja nie gwarantuje prawa do określonych usług medycznych jako takiego. Jego zdaniem istotą rozpatrywanej sprawy nie było naruszenie obowiązujących przepisów Konwencji, lecz wnioski skarżącej o przyznanie jej prawa do przerwania ciąży. Zauważył również, że żaden instrument prawa międzynarodowego, którego Polska była stroną, nie przewidywał wyraźnie prawa do aborcji. Ponadto państwa mogą ograniczyć prawo do przerwania ciąży do wyjątkowych przypadków z uwagi na głębokie poglądy moralne danego społeczeństwa i jego chęć zapewnienia ochrony prawa do życia dziecka nienarodzonego. Z powyższych względów decyzja o ochronie prawa do życia dzieci nienarodzonych na gruncie prawa polskiego oraz decyzja o określeniu zakresu wyjątków od tej zasady były suwerennymi decyzjami leżącymi w gestii polskiego ustawodawcy.

88. Ponieważ Konwencja nie przyznawała prawa do przerwania ciąży ani prawa do określonych usług medycznych, a żadne z jej postanowień nie mogło być interpretowane jako przyznające takie prawa, nie można było wykluczyć, że państwo może kształtować swoje krajowe regulacje dotyczące usług w zakresie zdrowia reprodukcyjnego i dostępu do aborcji zgodnie ze swoim poglądem moralnym dotyczącym potrzeby ochrony życia dziecka nienarodzonego, biorąc również pod uwagę szeroki margines oceny, jaki państwa miały w tej dziedzinie. W związku z tym Rząd był zdania, że art. 8 Konwencji nie ma zastosowania.

(ii) *Skarżąca*

89. Skarżąca argumentowała, że istotą sprawy nie jest prawo do przerwania ciąży jako takie, ponieważ na mocy ustawy z 1993 r. prawo to istniało w Polsce, lecz fakt, że bezpośrednią konsekwencją wyroku Trybunału Konstytucyjnego było to, że nie mogła uzyskać dostępu do aborcji ze względu na wady płodu.

90. Skarżąca ponadto twierdziła, przywołując orzecznictwo Trybunału, że zakaz aborcji motywowanej względami zdrowotnymi lub dobrostanem wchodzi w zakres prawa do poszanowania życia prywatnego na gruncie art. 8 Konwencji. Argumentowała, że początkowo zezwolono jej na przerwanie ciąży zgodnie z wyjątkiem przewidzianym w art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy z 1993 r. Po wejściu w życie wyroku Trybunału Konstytucyjnego wyjątek ten jednak usunięto z ustawy z 1993 r. i żaden lekarz nie mógł przeprowadzić aborcji bez narażenia się na zarzuty karne. Zdaniem skarżącej z uwagi na to, że skład Trybunału Konstytucyjnego został powołany z naruszeniem Konstytucji, jego decyzja nie mogła prawnie zmienić ustawy z 1993 r.

Skarżąca została jednak pozbawiona prawa do poszanowania życia prywatnego i prawa do decydowania o swojej ciąży.

(b) Ocena Trybunału

91. Trybunał zauważa, że pojęcie „życia prywatnego” w rozumieniu art. 8 Konwencji jest szerokim pojęciem, które obejmuje m.in. prawo do autonomii osobistej i rozwoju osobistego (zob. *Pretty przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr 2346/02, § 61, ETPCz 2002-III). Dotyczy ono takich tematów, jak identyfikacja płciowa, orientacja seksualna i życie seksualne (zob. np. *Dudgeon przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, 22 października 1981 r., § 41, Seria A nr 45, oraz *Laskey, Jaggard i Brown przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, 19 lutego 1997 r., § 36, Zbiór 1997-I), integralność fizyczna i psychiczna osoby (zob. *Tysiąg, op. cit.*, § 107), jak również decyzje o posiadaniu lub nieposiadaniu dziecka lub o zostaniu rodzicami genetycznymi (zob. *Evans przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* [WI], nr 6339/05, § 71, ETPCz 2007-I).

92. Trybunał zauważa, że skarżąca została poinformowana, iż dziecko, które nosi, ma wadę genetyczną – trisomię 21. Do dnia 27 stycznia 2021 r. mogła z tego względu skorzystać z legalnej aborcji. Kiedy wyrok Trybunału Konstytucyjnego wszedł w życie, nie było to już jednak możliwe. Ponieważ skarżąca nie chciała urodzić dziecka z wadą genetyczną, została zmuszona do wyjazdu za granicę w celu przerwania ciąży.

93. Trybunał zauważa, że już wcześniej uznał, iż prawo regulujące przerywanie ciąży dotyczy sfery życia prywatnego kobiety, ponieważ kiedy kobieta jest w ciąży, jej prywatne życie jest ściśle powiązane z rozwijającym się płodem. Prawo kobiety do poszanowania jej życia prywatnego powinno być rozważane w kontekście innych przywołanych konkurujących praw i wolności, w tym praw i wolności dziecka nienarodzonego (zob. *Tysiąg*, § 106; *Vo*, § 76, 80 i 82; oraz *A, B i C przeciwko Irlandii*, § 213, wszystkie *op. cit.*).

94. W świetle powyższego, chociaż art. 8 nie może być interpretowany jako przyznający prawo do aborcji, Trybunał stwierdza, że zakaz aborcji w Polsce ze względu na wady rozwojowe płodu, w przypadku gdy aborcja jest motywowana względami zdrowotnymi i dobrostanem (zakaz, który podniosła skarżąca, zob. par. 90 powyżej i 100 poniżej), wchodzi w zakres prawa skarżącej do poszanowania jej życia prywatnego, a zatem art. 8 ma zastosowanie w rozpatrywanej sprawie (zob. *A, B i C przeciwko Irlandii*, *op. cit.*, § 214).

95. W związku z tym zastrzeżenie Rządu co do możliwości zastosowania art. 8 musi zostać oddalone.

B. Rzekomy brak statusu ofiary

1. Strony

(a) Rząd

96. Rząd argumentował, że skarżące nie można uznać za „ofiary” w rozumieniu art. 34 Konwencji. Twierdził, że skarżące nie przedstawiła dowodów na to, iż odmówiono jej opieki medycznej w związku z ciążą w Polsce. Zarzuty skarżące należy natomiast postrzegać jako wniosek o pozwolenie na poddanie się konkretnej procedurze medycznej i o sfinansowanie jej ze środków publicznych. Ponadto w skardze skarżące skupiła się na składzie Trybunału Konstytucyjnego, a nie na opisie jej przypadku medycznego. W opinii Rządu celem skarżące było zwrócenie się do Trybunału o dokonanie przeglądu, *in abstracto*, odpowiednich przepisów i praktyk dotyczących przerywania ciąży oraz wniesienie wkładu w debatę polityczną dotyczącą praw reprodukcyjnych i dostępu do aborcji.

(b) Skarżące

97. Skarżące podniosła, że nie ulega wątpliwości, iż jej sytuacja, a mianowicie fakt, że musiała udać się do Niderlandów w celu poddania się aborcji ze względu na wady rozwojowe płodu, została spowodowana wydaniem wyroku przez Trybunał Konstytucyjny i tym, że wyrok ten wszedł w życie. Odniosła się do swojego bólu i cierpienia oraz przywołała diagnozę wad rozwojowych płodu, decyzję lekarzy, że kwalifikuje się do legalnej aborcji oraz dokumenty potwierdzające, że wyjechała za granicę w celu legalnego poddania się aborcji, ponieważ nie mogła tego zrobić w Polsce. Podkreśliła również, że musiała zmodyfikować swoje zachowanie, zmienić plany i wyjechać z Polski, aby uniknąć ewentualnego pociągnięcia do odpowiedzialności lekarzy, którzy mogliby podjąć decyzję o przerwaniu ciąży w Polsce. Twierdziła, że przedmiotowe ograniczenia miały na nią bezpośredni wpływ.

2. Ocena Trybunału

98. Trybunał przypomina, że art. 34 Konwencji nie dopuszcza skarg *in abstracto* dotyczących naruszenia Konwencji. Konwencja nie przewiduje instytucji skargi obywatelskiej (zob. *Centre for Legal Resources w imieniu Valentina Câmpeanu przeciwko Rumunii* [WI], nr 47848/08, § 101, ETPCz 2014), co oznacza, że skarżący nie mogą składać skarg na przepis prawa krajowego, praktykę krajową lub akty publiczne tylko dlatego, że wydają się one sprzeczne z Konwencją. Osoba fizyczna może jednak twierdzić, że prawo narusza jej prawa w przypadku braku konkretnego przypadku egzekwowania, a tym samym twierdzić, że jest „ofiara” w rozumieniu art. 34, jeżeli wymaga się od niej zmiany postępowania lub jeżeli naraża się ona na ściganie, lub jeżeli należy do kategorii osób, na które

ustawodawstwo może mieć bezpośredni wpływ (zob. w szczególności *S.A.S. przeciwko Francji* [WI], nr 43835/11, §§ 57 i 110, ETPCz 2014 (fragmenty), i przytoczone tam orzecznictwo, oraz *A.M. i Inni przeciwko Polsce* (dec.), nr 4188/21, § 72, 16 maja 2023 r.).

99. Trybunał zauważa, że skarżąca w rozpatrywanej sprawie, podobnie jak skarżące w sprawie *A.M. i Inni* (*op. cit.*) wniosła skargę na ingerencję w jej życie prywatne spowodowaną wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. Skarżące w sprawie *A.M. i Inni* podniosły jednak kwestię ryzyka przyszłego naruszenia, a Trybunał stwierdził, że nie przedstawiły żadnych przekonujących dowodów na to, że istnieje realne ryzyko, iż zmiany wprowadzone wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego będą miały na nie bezpośredni wpływ (*ibid.*, § 86). W rozpatrywanej sprawie natomiast skarżąca utrzymywała, że zmiany ram prawnych miały na nią bezpośredni wpływ, ponieważ musiała zmienić swoje zachowanie w najbardziej intymnej sferze życia osobistego (zob. par. 97 powyżej).

100. Pomimo twierdzenia, że skarżącej nie można uznać za „ofiara” w rozumieniu art. 34, Rząd nie zakwestionował podstawowych faktów, mianowicie iż wyjechała ona za granicę w celu poddania się aborcji. Odnosnie do powodów, dla których to zrobiła, Trybunał zauważa, że skarżąca przeszła odpowiednie badania kliniczne, które wykazały, że płód, który nosiła, miał trisomię 21. Kwalifikowała się do legalnej aborcji i zaplanowano zabieg w szpitalu. Tuż przed tym zabiegiem wszedł jednak w życie wyrok Trybunału Konstytucyjnego, co uniemożliwiło przeprowadzenie aborcji ze względu na wady płodu (zob. par. 20 i 21 powyżej). Można zatem stwierdzić, że skarżąca udała się za granicę w celu poddania się aborcji ze względu na zdrowie i dobrostan (por. *A, B i C przeciwko Irlandii*, *op. cit.* § 125).

101. Trybunał uznaje argument skarżącej, że wywołało to u niej ból i cierpienie oraz miało na nią znaczny wpływ psychologiczny. Niewątpliwie aborcja za granicą, z dala od wsparcia rodziny, zamiast zabiegu w poczuciu bezpieczeństwa w kraju pochodzenia, stanowiła znaczące źródło dodatkowego lęku (por. *A, B i C przeciwko Irlandii*, *op. cit.*, § 126).

102. W odniesieniu do obciążenia finansowego związanego z wyjazdem za granicę skarżąca, która podróżowała na własny koszt, twierdziła, że jej koszty podróży i koszty medyczne wyniosły 1 220 EUR (zob. par. 24 powyżej). Trybunał zauważa, że koszty te mogły stanowić dla skarżącej znaczny wydatek.

103. Ogólnie rzecz biorąc, Trybunał jest zdania, że wielu negatywnych doświadczeń opisanych przez skarżącą można było uniknąć, gdyby pozwolono jej przerwać ciążę w poczuciu bezpieczeństwa w kraju pochodzenia.

104. Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, Trybunał stwierdza, że skarżąca nie była potencjalną ofiarą, ale przedmiotowa zmiana przepisów

miała na nią „bezpośredni wpływ” (zob. *A, B i C przeciwko Irlandii*, *op. cit.*, §§ 123–124).

105. Zastrzeżenie Rządu należy zatem oddalić.

C. Niewyczerpanie krajowych środków odwoławczych

1. Strony

(a) Rząd

106. Rząd twierdził, że skarżąca nie wyczerpała krajowych środków odwoławczych. W szczególności wskazał, że ze skargi na podstawie art. 31 ustawy z 2008 r. (zob. par. 44 powyżej) mogą skorzystać kobiety, którym odmówiono zgodnego z prawem przerwania ciąży, oraz kobiety, którym odmówiono przeprowadzenia badań prenatalnych.

107. Rząd zauważył ponadto, że ogólnie prawo krajowe przewiduje różne rodzaje postępowań cywilnych, karnych i dyscyplinarnych przeciwko lekarzom. Ponadto prawo do planowania rodziny i prawo do zgodnego z prawem przerwania ciąży zostały uznane za dobra osobiste w rozumieniu art. 23 i 24 Kodeksu cywilnego (zob. par. 45, 46 powyżej). W związku z tym skarżąca mogła skorzystać z cywilnych środków odszkodowawczych na podstawie art. 23 i 24 w związku z art. 448 Kodeksu cywilnego.

(b) Skarżąca

108. Skarżąca nie zgodziła się ze stanowiskiem Rządu. Podniosła po pierwsze, że postępowanie na podstawie ustawy z 2008 r. nie było skuteczne w przypadku kobiet starających się o legalną aborcję. W tym względzie odniosła się do ustaleń Komitetu Ministrów w procesie wykonywania wyroku w sprawie *Tysiąc*. W trakcie tamtego procesu w szczególności zauważono, że mechanizm odwoławczy ustanowiony ustawą z 2008 r. był obciążony szeregiem oczywistych niedociągnięć, takich jak nadmierne wymogi formalne i opóźnienia. Podkreślono dodatkowo, że gwarancja pilnego rozpatrzenia takich odwołań ma zasadnicze znaczenie dla skutecznego dostępu do legalnej aborcji. Skarżąca argumentowała, że Rząd nie wskazał żadnego przykładu skutecznego wykorzystania mechanizmu odwoławczego na mocy ustawy z 2008 r.

109. Po drugie, w odniesieniu do cywilnych środków odwoławczych skarżąca stwierdziła, że miały one wyłącznie charakter retroaktywny i odszkodowawczy, a zatem nie byłyby skuteczne w jej sprawie, w której szybkość była ważnym czynnikiem.

110. Po trzecie, w odniesieniu do możliwości wszczęcia postępowania dyscyplinarnego i karnego przeciwko lekarzom, którzy odmówili wykonania aborcji, środek ten nie mógłby zapewnić żadnego zadośćuczynienia w jej sprawie i nie dawał żadnych szans powodzenia.

111. Zdaniem skarżącej żaden ze środków odwoławczych zaproponowanych przez Rząd nie zagwarantowałby jej prawa do legalnego i szybkiego dostępu do aborcji.

2. Ocena Trybunału

112. Trybunał powtarza, że obowiązek wyczerpania krajowych środków odwoławczych wymaga od skarżącej zwykłego skorzystania ze środków odwoławczych dostępnych i wystarczających w odniesieniu do jej roszczeń wnoszonych na mocy Konwencji (zob. *Vučković i Inni przeciwko Serbii* (zastrzeżenie wstępne) [WI], nr 17153/11 oraz 29 innych, §§ 70–71, 25 marca 2014 r.).

113. Rząd argumentował ogólnie, że skarga złożona na podstawie art. 31 ustawy z 2008 r. była skutecznym środkiem odwoławczym, który mógł naprawić zarzucane naruszenie. Nie wyjaśnił jednak, w jaki sposób skarga taka mogłaby konkretnie zaradzić zarzutom skarżącej na podstawie art. 8 Konwencji, co miało polegać na bezpośrednim naprawieniu kwestionowanego stanu rzeczy i zapewnieniu skarżącej wymaganego zadośćuczynienia dla celów art. 35 ust. 1 Konwencji (zob. *Vučković i Inni*, *op. cit.*, § 77, oraz sprawa *Juszczyszyn przeciwko Polsce*, nr 35599/20, § 241, 6 października 2022 r.).

114. Odnośnie do cywilnych środków odwoławczych Trybunał już orzekł, iż kwestie związane z decyzją o przerwaniu ciąży mają tak szczególną naturę, iż sprawność postępowania w tego typu sprawach jest czynnikiem o znaczeniu decydującym (zob. *Tysiāc*, *op. cit.*, § 118). Dlatego wprowadzone procedury powinny zapewniać, aby decyzje takie były podejmowane szybko, a postępowania, w których decyzja dotycząca możliwości przeprowadzenia zgodnej z prawem aborcji poddawana jest *rewizji post factum*, nie mogą pełnić takiej funkcji. W tym kontekście Trybunał stwierdził również, że cywilnoprawne środki odwoławcze nie stanowią instrumentu proceduralnego, za pomocą którego można dochodzić prawa do poszanowania życia prywatnego. Mają one wyłącznie charakter retroaktywny i odszkodowawczy i mogą spowodować jedynie zasądzenie przez sądy odszkodowania (*ibid.*, § 125). Mając na uwadze swoje ustalenia w sprawie *Tysiāc*, Trybunał nie dostrzega, w jaki sposób środki cywilne wspomniane przez Rząd mogłyby okazać się skuteczne w rozpatrywanej sprawie.

115. W odniesieniu do innych środków odwoławczych sugerowanych przez Rząd, postępowania karnego i dyscyplinarnego przeciwko danym lekarzom, Trybunał stwierdza, że one również nie mogły okazać się skuteczne w odniesieniu do skarg skarżącej. Takie środki działające z mocą wsteczną nie są wystarczające do zapewnienia odpowiedniej ochrony osobie, której sytuacja wymaga środków prawnych służących rozwiązaniu kwestii nagłej, w której czas ma kluczowe znaczenie, tak jak w przypadku skarżącej w rozpatrywanej sprawie.

116. Zastrzeżenie Rządu należy zatem oddalić.

D. Nadużycie prawa do skargi

1. Strony

(a) Rząd

117. Rząd podniósł, że skarga powinna zostać uznana za niedopuszczalną jako nadużycie prawa do skargi indywidualnej w rozumieniu art. 35 ust. 3 lit. a Konwencji. Podkreślił, że skargę złożono w kontekście debaty politycznej dotyczącej zdrowia reprodukcyjnego. W tym względzie Rząd odniósł się do komunikatu prasowego Trybunału z dnia 8 lipca 2021 r. informującego o 12 skargach dotyczących ograniczeń prawa do aborcji w Polsce, w którym to komunikacie Trybunał stwierdził, że wniesiono do niego ponad 1 000 podobnych skarg.

118. Rząd utrzymywał, że argumenty skarżącej w odniesieniu do Trybunału Konstytucyjnego miały charakter polityczny i miały na celu zdyskredytowanie go. Skarżąca skorzystała z prawa do złożenia skargi, aby opisać funkcjonowanie Trybunału Konstytucyjnego w sposób negatywny, a nie w celu ochrony swoich praw wynikających z Konwencji. Ponadto przekonanie skarżącej, że nie mogła legalnie przerwać ciąży w Polsce, było bezpodstawne i niezwyfikowane, ponieważ nie skorzystała z krajowych środków odwoławczych.

(b) Skarżąca

119. Skarżąca przywołała orzecznictwo Trybunału dotyczące nadużycia prawa do skargi i utrzymywała, że Rząd nieprawidłowo zinterpretował art. 35 ust. 3 lit. a Konwencji. Podniosła, że Rząd nie udowodnił, iż świadomie zamierzała zataić jakiekolwiek informacje lub zmieniała fakty w sprawie w celu wprowadzenia Trybunału w błąd.

2. Ocena Trybunału

120. Trybunał powtarza, że pojęcie „nadużycia” w rozumieniu art. 35 ust. 3 lit. a Konwencji musi być rozumiane w jego zwykłym znaczeniu zgodnie z ogólną teorią prawa – a mianowicie jako szkodliwe korzystanie z prawa w celach innych niż te, dla których jest ono przeznaczone (zob. *Zhdanov i Inni przeciwko Rosji*, nr 12200/08 i dwa inne, § 79, 16 lipca 2019 r.).

121. Trybunał powtarza ponadto, że stosował ten przepis m.in. w dwóch rodzajach sytuacji. Po pierwsze, skarga podlega odrzuceniu wskutek nadużycia prawa do jej wniesienia w rozumieniu art. 35 ust. 3 lit. a, jeżeli świadomie przytoczono w niej nieprawdziwe okoliczności faktyczne (zob. *Gross przeciwko Szwajcarii* [WI], nr 67810/10, § 28, ETPCz 2014, i przytoczone tam orzecznictwo). Po drugie, skarga może zostać odrzucona

również w przypadkach, gdy skarżący używa szczególnie złośliwego, pogardliwego, grożącego lub prowokacyjnego języka w komunikacji z Trybunałem (zob. np. *Rehak przeciwko Republice Czeskiej* (dec.), nr 67208/01, 18 maja 2004 r.).

122. W rozpatrywanej sprawie istota argumentów Rządu nie dotyczy „nieprawdziwych faktów” rzekomo przedstawionych przez skarżącą przed Trybunałem. Rząd nie twierdził również, że w swojej komunikacji skarżąca używała złośliwego, pogardliwego, grożącego lub prowokacyjnego języka. Jego zastrzeżenie opiera się raczej na jego własnym postrzeganiu możliwych intencji skarżącej leżących u podstaw jej decyzji o wniesieniu skargi do Trybunału. W związku z tym, mając na uwadze swoje orzecznictwo w tej kwestii, Trybunał stwierdza, że argumentów podniesionych przez Rząd w odniesieniu do zachowania skarżącej i kontekstu skargi nie można uznać za nadużycie prawa do skargi w rozumieniu art. 35 ust. 3 lit. a Konwencji. W związku z tym odrzuca zastrzeżenie wstępne Rządu.

E. Ogólny wniosek w przedmiocie dopuszczalności

123. Trybunał zauważa, że skarga skarżącej na gruncie art. 8 nie jest ani w sposób oczywisty nieuzasadniona, ani niedopuszczalna z innych powodów wymienionych w art. 35 Konwencji. Musi zatem zostać uznana za dopuszczalną, a pozostała część skargi za niedopuszczalną na podstawie art. 35 ust. 3 lit. a oraz art. 35 ust. 4 Konwencji.

III. ZARZUCANE NARUSZENIE ART. 8 KONWENCJI

124. Skarżąca podniosła na gruncie art. 8 Konwencji, że w bezpośredniej konsekwencji ograniczeń wprowadzonych przez Trybunał Konstytucyjny nie mogła poddać się w Polsce aborcji ze względu na wady płodu i musiała wyjechać za granicę, aby przerwać ciążę. Skarżąca zarzuciła, że ograniczenie nie było „przewidziane przez ustawę”, biorąc pod uwagę skład Trybunału Konstytucyjnego, który obejmował sędziów powołanych w drodze procedury uznanej przez Trybunał za naruszającą art. 6 Konwencji. Artykuł 8 Konwencji brzmi następująco:

„1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności osób”.

A. Strony*1. Skarżąca*

125. Skarżąca twierdziła, że doszło do ingerencji w jej prawo do poszanowania życia prywatnego na gruncie art. 8 Konwencji z powodu ograniczeń wprowadzonych wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. Została poinformowana przez swojego lekarza, że zabieg aborcji zaplanowany w Szpitalu Bielańskim został odwołany, a lekarze nie mogli nic zrobić, aby jej pomóc.

126. Skarżąca zauważyła, że po wydaniu wyroku przez Trybunał Konstytucyjny wszystkie szpitale w Polsce odmawiały przeprowadzenia aborcji w przypadku wad płodu. Powołała się na dane statystyczne dostarczone przez organizację pozarządową FEDERA, zgodnie z którymi na infolinii FEDERY w okresie od 22 października 2020 r. do września 2021 r. odebrano 8 142 połączenia i ponad 5 000 e-maili na temat możliwości legalnego uzyskania aborcji. Stwierdziła również, że w niektórych przypadkach kobiety, u których zdiagnozowano wady letalne płodu, otrzymały od psychiatrów zaświadczenia potwierdzające, że aborcja powinna być dozwolona zgodnie z art. 4a ust. 1 pkt 1 ustawy z 1993 r. (tj. gdy ciąża zagraża życiu lub zdrowiu matki – zob. par. 31 powyżej). Nie wszystkie szpitale respektowały jednak takie zaświadczenia. Skarżąca twierdziła, że w swojej sytuacji nie mogła czekać na uzyskanie takiego zaświadczenia, a następnie próbować przekonać szpital w Polsce, że kwalifikuje się do legalnej aborcji. W każdym razie tuż po tym, jak wyrok Trybunału Konstytucyjnego wszedł w życie, nie było jasne, czy psychiatrzy mogą wydawać takie zaświadczenia.

127. Skarżąca podkreśliła, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. ponownie otworzył debatę polityczną na temat legalnej aborcji w Polsce. W tym kontekście odniosła się do zdania odrębnego sędziego L. Garlickiego dotyczącego poprzedniego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego (zob. par. 29 powyżej), w którym stwierdził on, że „nie jest rolą ani zadaniem trybunału konstytucyjnego rozwiązywanie kwestii generalnych o charakterze filozoficznym, religijnym czy medycznym, są to bowiem kwestie pozostające poza wiedzą sędziów i kompetencją sądów. Niezależnie od moralnej oceny aborcji, Trybunał Konstytucyjny może orzekać tylko o prawnych aspektach tego zagadnienia. [...] Trybunał Konstytucyjny jest powołany tylko do oceny konstytucyjności badanych przez siebie ustaw, nie może on natomiast zastępować parlamentu w dokonywaniu ocen, ustalaniu hierarchii celów i wyborze środków służących ich realizacji. Zasada podziału władz zakazuje bowiem Trybunałowi wkraczania w rolę ustawodawcy”.

128. Skarżąca utrzymywała, że ingerencja w jej prawa na gruncie art. 8 nie była przewidziana przez ustawę, ponieważ w składzie Trybunału Konstytucyjnego znaleźli się sędziowie powołani w sposób niezgodny

z prawem. Powołała się na fakt, że przydzieleni do składu orzekającego sędziowie J. Piskorski, M. Muszyński i J. Wyrembak zostali wybrani przez Sejm na stanowiska sędziowskie, które były już obsadzone. Zakwestionowała również powołanie sędzi J. Przyłębskiej na stanowisko Prezesa Trybunału Konstytucyjnego oraz bezstronność sędzi K. Pawłowicz.

129. W odniesieniu do sędziego M. Muszyńskiego skarżąca wskazała, że Trybunał już zbadał okoliczności jego wyboru (zob. *Xero Flor w Polsce sp. z o.o., op. cit.*). Jeżeli chodzi o sędziów J. Wyrembaka i J. Piskorskiego, zastąpili oni dwóch innych zmarłych sędziów, których Sejm VIII kadencji wybrał na obsadzone już stanowiska sędziowskie, a w konsekwencji ich wybór był obciążony tymi samymi rażącymi wadami co wybór sędziego M. Muszyńskiego. Skarżąca podniosła, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. został wydany w składzie, w którym zasiadało trzech sędziów nieprawidłowo wybranych, a tym samym nieuprawnionych do zasiadania w Trybunale Konstytucyjnym.

130. Jeżeli chodzi o sędzię J. Przyłębską, która przewodniczyła składowi orzekającemu, skarżąca podniosła, że jej wybór na stanowisko Prezesa Trybunału Konstytucyjnego był obciążony licznymi nieprawidłowościami: Zgromadzenie Ogólne Sędziów Trybunału Konstytucyjnego, które zwykle wybierało dwóch kandydatów na stanowisko Prezesa Trybunału Konstytucyjnego, nie zostało prawidłowo zwołane; w zgromadzeniu uczestniczyło trzech sędziów wybranych na obsadzone już stanowiska sędziowskie; nie wszyscy sędziowie mogli uczestniczyć w zgromadzeniu; wreszcie, doszło do szeregu nieprawidłowości w procesie głosowania.

131. Ponadto skarżąca zauważyła, że sędzia K. Pawłowicz, która wcześniej była posłanką, podpisała wniosek z 2017 r. o uznanie niektórych przepisów ustawy z 1993 r. za niezgodne z Konstytucją (zob. par. 101 i 11 powyżej). Sędzia ta uczestniczyła również w wielu debatach publicznych dotyczących aborcji i wyrażała swoje poglądy na ten temat.

132. W świetle wszystkich tych uchybień proceduralnych, wyrok z dnia 22 października 2020 r. nie mógł być uznany za wydany przez organ ustanowiony ustawą, a zatem ingerencja w prawa skarżącej na gruncie art. 8 nie była przewidziana przez ustawę.

133. Ponadto skarżąca stwierdziła, że ograniczenia wprowadzone wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego nie były uzasadnione jako „konieczne w demokratycznym społeczeństwie”. Utrzymywała, że w społeczeństwie nie istnieje żadna taka wartość, która wymagałaby ochrony w postaci zakazu aborcji. Decyzja o aborcji ma bardzo delikatny, intymny i prywatny charakter, a za każdym razem, gdy taka decyzja jest podejmowana, jest podejmowana z różnych złożonych, osobistych i konkretnych powodów i nie może podlegać jednolitemu oficjalnemu wyrokowi wydanemu przez sądy.

134. Co więcej, europejski konsensus w sprawie usług w zakresie zdrowia reprodukcyjnego pozwalał jednostkom na podejmowanie własnych decyzji i gwarantował im skuteczny, liberalny dostęp do takich usług

w publicznym systemie opieki zdrowotnej, w tym do aborcji. Skarżąca twierdziła, że ingerencja w sprawy prywatne takie jak decyzje o kontynuowaniu ciąży nigdy nie powinna mieć miejsca w pluralistycznych i demokratycznych społeczeństwach. Państwowy zakaz aborcji w publicznym systemie opieki zdrowotnej oznaczał, że kobiety szukały usług aborcyjnych poza systemem. Wyjeżdżały za granicę lub stosowały pigułki aborcyjne. Według danych przekazanych przez organizacje pozarządowe w okresie od 22 października 2020 r. do końca września 2021 r. do zagranicznych klinik aborcyjnych zgłosiło się 1 080 kobiet mieszkających w Polsce. W tym samym czasie według oficjalnych danych w polskich szpitalach przeprowadzano około 1 000 legalnych aborcji rocznie.

135. Podsumowując, skarżąca utrzymywała, że doszło do naruszenia jej praw wynikających z art. 8 Konwencji.

2. Rząd

136. Rząd twierdził, że ograniczenia wprowadzone wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego nie skutkowały ingerencją w prawa skarżącej na gruncie art. 8. Zauważył on, odnosząc się do orzecznictwa Trybunału (zob. *Vo*, § 76, oraz *A, B i C przeciwko Irlandii*, § 216, oba *op. cit.*), że nie każda regulacja dotycząca przerywania ciąży stanowi ingerencję w prawo do poszanowania życia prywatnego matki.

137. Skarżącej nie odmówiono leczenia związanego z jej ciążą i finansowanego ze środków publicznych. Przeszła standardowe badania lekarskie w publicznych i prywatnych placówkach medycznych. W dniu 26 stycznia 2021 r. została zakwalifikowana do przyjęcia do szpitala w celu przeprowadzenia aborcji ze względu na wadę płodu (trisomię 21). Nie próbowała uzyskać legalnej aborcji na podstawie innych wyjątków przewidzianych w ustawie z 1993 r., zamiast tego zdecydowała się na wyjazd do Niderlandów w celu przerwania ciąży.

138. Rząd twierdził, że zmian w ustawie z 1993 r. wprowadzonych wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego nie można uznać za ingerencję w prawa skarżącej. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego był zgodny z odpowiednimi przepisami Konstytucji RP i prawa międzynarodowego. Ponieważ Konwencja nie przewidywała prawa do aborcji, nie można było stwierdzić, że wprowadzenie bardziej restrykcyjnych przepisów krajowych naruszało jej postanowienia.

139. Rząd argumentował również, że skarżąca nie przedstawiła Trybunałowi żadnych dowodów dotyczących wymiany wiadomości tekstowych z lekarzem w dniu 27 stycznia 2021 r., a zatem nie dowiedziono, że odmówiono jej legalnej aborcji.

140. Rząd stwierdził ponadto, że nawet gdyby Trybunał uznał, iż ograniczenia wprowadzone wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego stanowiły ingerencję w prawa skarżącej, ingerencja ta była przewidziana przez ustawę i służyła uzasadnionym celom w rozumieniu art. 8 ust. 2 Konwencji.

141. W odniesieniu do zgodności ingerencji z prawem Rząd wyraził zastrzeżenie wobec automatycznego wdrożenia ustaleń Trybunału poczynionych w sprawie *Xero Flor* (zob. *Xero Flor w Polsce sp. z o.o., op. cit.*) ze względu na znaczącą różnicę między okolicznościami faktycznymi w tych sprawach oraz między zakresem skarg. Rząd twierdził, że z uwagi na rolę, jaką odgrywa Trybunał Konstytucyjny, rozpatrywana sprawa różni się istotnie od sprawy *Xero Flor*. W rozpatrywanej sprawie Trybunał Konstytucyjny działał w roli „ustawodawcy negatywnego”, a nie sądu w rozumieniu art. 6 Konwencji. W przeciwieństwie do skarżącej spółki w sprawie *Xero Flor* skarżąca w rozpatrywanej sprawie nie złożyła wniosku o żaden środek odwoławczy ani środek zaskarżenia dostępny na mocy prawa krajowego. Rząd podkreślił, że określenie okoliczności, w których przerwanie ciąży jest możliwe, należy do suwerennych kompetencji ustawodawcy krajowego.

142. Ponadto ustawa z 1993 r. została wcześniej zmieniona przez Trybunał Konstytucyjny. W wyroku z dnia 28 maja 1997 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 4a ust. 1 pkt 4, który zezwalał na aborcję z tzw. przyczyn społecznych (trudności materialnych lub osobistych), był niezgodny z Konstytucją (zob. par. 29 powyżej).

143. Rząd zauważył, że organami państwa, które mogą tworzyć porządek prawny Polski, są Sejm i Senat. Trybunał Konstytucyjny nie mógł ingerować w oceny, prognozy i wybory dokonywane przez ustawodawcę, chyba że doszło do naruszenia norm, zasad lub wartości konstytucyjnych lub jeśli odpowiedni poziom ochrony został ustalony poniżej konstytucyjnie wymaganego minimum.

B. Interweniujące strony trzecie

1. Europejskie Centrum Prawa i Sprawiedliwości (ECLJ)

144. ECLJ twierdziło, że Konwencja nie zawiera prawa do aborcji. Zauważyło również, że gdy państwa podejmują decyzję o zalegalizowaniu aborcji, powinno się to odbywać z poszanowaniem praw i wolności gwarantowanych przez Konwencję, w tym ochrony przed dyskryminacją. Aborcja ze względu na niepełnosprawność naruszała ponadto zasadę niedyskryminacji oraz godność osób z niepełnosprawnościami. W Polsce legalna aborcja była nadal dozwolona, jeżeli kontynuacja ciąży zagrażałaby życiu lub zdrowiu matki, w tym jej zdrowiu psychicznemu. Interwenient zauważył ponadto, że cierpienie zadawane płodowi przy późnej aborcji może stanowić tortury.

2. Fundacja Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris

145. Instytut Ordo Iuris przedstawił szczegółowe uwagi dotyczące początku życia ludzkiego i statusu prawnego, jaki ma *nasciturus*,

określonego w dokumentach międzynarodowych, orzecznictwie Trybunału i *travaux préparatoires* do Konwencji. Organizacja ta twierdziła ponadto, że biorąc pod uwagę szeroki margines oceny przyznany państwom członkowskim w odniesieniu do delikatnych kwestii moralnych i etycznych, państwa mogą decydować o tym, czy aborcja jest legalna, czy nie. Kiedy państwo decyduje się na zalegalizowanie aborcji, skutkiem tego jest prawo do aborcji na poziomie krajowym. W takich sytuacjach na poziomie Konwencji powstaje pozytywny obowiązek ustanowienia procedury zapewniającej, aby prawo to nie było teoretyczne ani iluzoryczne. Wreszcie, interwenient podniósł, że zgodnie z polskim prawem aborcja stanowiła czyn karalny, a pewne uzasadnienia (kontratypy) były przewidziane tylko wówczas, gdy bezprawność tego czynu była wyłączona. W konsekwencji polskie prawo nie przyznawało prawa do aborcji, a jedynie decydowało o odstąpieniu od ścigania za aborcję w wyjątkowych, dramatycznych sytuacjach.

3. *Polski Rzecznik Praw Dziecka*

146. Polski Rzecznik Praw Dziecka stwierdził, że obowiązujące w Polsce przepisy zezwalające na przerwanie ciąży w przypadku wad płodu są niezgodne z konstytucyjną zasadą ochrony życia jako wartości najwyższej. Powołując się na Konwencję ONZ o prawach dziecka oraz Konwencję ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, interwenient podniósł, iż obowiązkiem państw jest ochrona życia dziecka zarówno w okresie prenatalnym, jak i po urodzeniu. Trisomia 21 nie jest chorobą, lecz zespołem wad wrodzonych.

4. *Helsińska Fundacja Praw Człowieka (HFPC)*

147. HFPC podniosła, że wydanie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. wiązało się z poważnym naruszeniem prawa. Wskazała na nieprawidłowy skład orzekający i zauważyła, że zdaniem wielu prawników takie orzeczenie można uznać za „wyrok nieistniejący”, pozbawiony jakichkolwiek skutków prawnych.

148. Interwenient przedstawił również wyniki badania dotyczącego dostępu do aborcji w Polsce, które to badanie przeprowadzono w okresie od listopada 2020 r. do stycznia 2021 r. W szczególności stwierdził, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. wpłynął na dostępność legalnej aborcji w Polsce jeszcze przed jego opublikowaniem w Dzienniku Ustaw. Wskazał również na szereg praktycznych i proceduralnych przeszkód w dostępie do legalnej aborcji w Polsce. W szczególności procedura przewidziana w ustawie z 2008 r. (zob. par. 44 powyżej), zgodnie z którą pacjentka mogła wnieść sprzeciw wobec opinii lub orzeczenia lekarza do Komisji Lekarskiej w terminie 30 dni od dnia ich wydania, była nadmiernie sformalizowana i nie gwarantowała możliwości przerwania ciąży w ustawowym terminie.

5. *Europejska sieć krajowych instytucji praw człowieka (ENNHRI)*

149. ENNHRI podniosła, że ocena, czy ingerencja w rozpatrywanej sprawie była uzasadniona, wymaga rozważenia, czy nałożone ograniczenia zostały wprowadzone zgodnie z zasadami praworządności, a w rezultacie przez sąd „ustanowiony ustawą”. W świetle orzecznictwa Trybunału i TSUE obiektywnie usprawiedliwione, uzasadnione powody do obaw, że dany sąd nie jest niezawisły ani bezstronny, wykluczały uznanie takiego organu za spełniający standardy Konwencji. Interwenienci odnieśli się do wyroku TSUE z dnia 21 grudnia 2021 r. (zob. par. 72 powyżej), w którym Trybunał ten orzekł, że chociaż art. 19 TUE może nie mieć pełnego zastosowania do organów kontroli konstytucyjności, gdyż istnieje duża rozbieżność między modelami kontroli konstytucyjności w państwach członkowskich, a takie organy nie zawsze należy uważać za „sąd” w ścisłym tego słowa znaczeniu, to jeżeli prawo krajowe przewidywało powszechne stosowanie ich decyzji, a moc prawna tych decyzji była wiążąca dla sędziów w sprawach krajowych, organy takie musiały spełniać minimalne standardy związane z prawem do rzetelnego procesu sądowego, w szczególności zasadę niezależności.

150. W odniesieniu do kwestii na gruncie art. 3 i 8 Konwencji, w kontekście ograniczenia dostępu do aborcji ENNHRI utrzymywała, że decyzja kobiety ciężarnej dotycząca kontynuowania albo niekontynuowania ciąży należy do sfery życia prywatnego i sfery autonomii. Podczas gdy państwom członkowskim pozostawiono szeroki margines oceny w odniesieniu do prawa aborcyjnego, margines ten nie był nieograniczony i nie pozwalał na wprowadzenie arbitralnych i nieproporcjonalnych środków.

151. Na koniec ENNHRI przedstawiła wyniki ankiety przeprowadzonej w 2022 r., dotyczącej dostępu do aborcji w 26 instytucjach członkowskich (Albania, Belgia, Bośnia i Hercegowina, Chorwacja, Cypr, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Gruzja, Niemcy, Grecja, Węgry, Irlandia, Łotwa, Litwa, Niderlandy, Irlandia Północna, Norwegia, Portugalia, Rumunia, Szkocja, Serbia, Słowacja, Słowenia i Hiszpania), które wskazywały, że większość krajów europejskich gwarantowała stosunkowo szeroki dostęp do aborcji.

C. Ocena Trybunału

1. *Czy sprawa dotyczy obowiązków pozytywnych, czy negatywnych*

152. Trybunał zauważył, że zarzuty skarżącej zasadniczo dotyczyły argumentu, że obowiązujący w Polsce zakaz aborcji ze względu na wady płodu, w przypadku gdy aborcja była motywowana względami zdrowotnymi lub dobrostanem, nieproporcjonalnie ograniczył jej prawo do poszanowania życia prywatnego. W związku z tym Trybunał uważa za właściwe przeanalizowanie tej skargi jako skargi dotyczącej negatywnych obowiązków (zob. *A, B i C przeciwko Irlandii*, *op. cit.*, § 216).

2. Czy doszło do ingerencji

153. Trybunał orzekł wcześniej, że nie każda regulacja dotycząca przerywania ciąży stanowi ingerencję w prawo do poszanowania życia prywatnego matki (zob. *Brüggemann i Scheuten przeciwko Niemcom*, nr 6959/75, decyzja Komisji z dnia 19 maja 1976 r., Decyzje i raporty 5, s. 103; *Vo, op. cit.*, § 76; oraz *A, B i C przeciwko Irlandii, op. cit.*, § 216).

154. W rozpatrywanej sprawie Rząd argumentował, że ponieważ Konwencja nie przewidywała prawa do aborcji, wprowadzenia bardziej restrykcyjnych przepisów krajowych nie można postrzegać jako ingerencji w prawa skarżącej (zob. par. 138 powyżej). Trybunał nie może zaakceptować tego stanowiska. Uwzględniając szerokie pojęcie życia prywatnego w rozumieniu art. 8, w tym prawo do osobistej niezależności oraz do integralności fizycznej i psychicznej (zob. par. 91 powyżej), Trybunał stwierdza, że zakazanie skarżącej przerywania ciąży ze względu na wady płodu, w przypadku gdy przerywanie ciąży było motywowane względami zdrowotnymi i dobrostanem (zob. par. 100 powyżej), stanowiło ingerencję w jej prawo do poszanowania życia prywatnego.

155. Aby ustalić, czy ingerencja ta wiązała się z naruszeniem art. 8, Trybunał musi zbadać, czy była ona uzasadniona na gruncie ust. 2 tego artykułu, a mianowicie, czy ingerencja była „przewidziana przez ustawę” i „konieczna w demokratycznym społeczeństwie” z uwagi na jeden z „uprawnionych celów” określonych w art. 8 Konwencji (zob. *A, B i C przeciwko Irlandii, op. cit.*, § 218).

3. Czy ingerencja była „przewidziana przez ustawę”

(a) Zasady ogólne

156. Wyrażenie „przewidziane przez ustawę” wymaga, po pierwsze, aby zaskarżony środek miał podstawę w prawie krajowym oraz był zgodny z zasadą rządów prawa, o których wspomniano wprost w preambule Konwencji i które wpisują się w przedmiot i cel art. 8. Wyrażenie to stanowi zobowiązanie do przestrzegania przepisów materialnych i proceduralnych (zob., m.in., *Malone przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, 2 sierpnia 1984 r., §§ 66–68, Seria A nr 82, oraz *Juszczyszyn, op. cit.*, § 261).

157. Po drugie, wyrażenie to odnosi się do jakości przedmiotowej ustawy, wymagając, aby była ona dostępna dla zainteresowanej osoby, która ponadto musi być w stanie przewidzieć jej konsekwencje dla siebie, oraz aby była zgodna z zasadą rządów prawa (zob. m.in. *Kopp przeciwko Szwajcarii*, 25 marca 1998 r., § 55, Zbiór Wyroków i Decyzji 1998 II). Sformułowanie to oznacza m.in., że ustawa krajowa musi być wystarczająco przewidywalna, aby dawać jednostkom odpowiednie wskazówki co do okoliczności i warunków, w których władze są uprawnione do stosowania środków mających wpływ na ich prawa wynikające z Konwencji (zob. *Fernández Martínez przeciwko Hiszpanii* [WI], nr 56030/07, § 117, ETPCz 2014

(fragmenty), i przytoczone tam orzecznictwo, oraz *De Tommaso przeciwko Włochom* [WI], nr 43395/09, §§ 106–109, 23 lutego 2017 r.). W szczególności w odniesieniu do wymogu przewidywalności Trybunał orzekł, że przepis jest „przewidywalny”, jeżeli został sformułowany z wystarczającą precyzją, aby umożliwić każdej osobie – w razie konieczności korzystającej ze stosownego doradztwa – kierowanie własnym postępowaniem (zob. m.in. *Malone, op. cit.*, § 67, i *Rotaru p. Rumunii* [WI], nr 28341/95, § 55, ETPCz 2000-V).

158. Ingerencja w prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego musi być zatem oparta na „ustawie”, która gwarantuje odpowiednie zabezpieczenia przed arbitralnością. Muszą istnieć zabezpieczenia zapewniające, aby ze swobody uznania pozostawionej organom wykonawczym korzystano w sposób przewidziany przez ustawę i bez nadużywania uprawnień. Wymogi art. 8 Konwencji odnośnie do zabezpieczeń będą zależeć, przynajmniej w pewnym stopniu, od charakteru i zakresu danej ingerencji (zob. *Solska i Rybicka przeciwko Polsce*, nr 30491/17 i 31083/17, § 113, 20 września 2018 r., i przytoczone tam orzecznictwo).

159. Trybunał przypomina, że rozwiązywanie problemów związanych z wykładnią ustawodawstwa krajowego jest przede wszystkim zadaniem władz krajowych, w szczególności sądów. Jeżeli dokonana wykładnia nie jest arbitralna lub w sposób oczywisty nieracjonalna, to rola Trybunału ogranicza się do stwierdzenia, czy skutki takiej wykładni są zgodne z Konwencją (zob. m.in. *Molla Sali przeciwko Grecji* [WI], nr 20452/14, § 149, 19 grudnia 2018 r.).

(b) Zastosowanie zasad ogólnych do rozpatrywanej sprawy

160. Trybunał zauważa na wstępie, że warunki legalnej aborcji w Polsce są określone w ustawie z 1993 r. Uchwalenie ustawy z 1993 r. wiązało się z długą debatą polityczną, która odzwierciedlała bardzo rozbieżne poglądy oraz wykazała delikatność i złożoność przedmiotowych kwestii. Pierwotnie ustawa z 1993 r. przewidywała trzy sytuacje, w których legalna aborcja była możliwa: kiedy ciąża zagrażała życiu lub zdrowiu matki, kiedy istniało duże prawdopodobieństwo wad rozwojowych płodu lub gdy zachodziło podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku gwałtu lub kazirodztwa. W 1997 r. ustawę tę zmieniono, aby zezwolić na aborcję z powodu trudnych warunków życia lub trudnej sytuacji osobistej. Wkrótce potem Trybunał Konstytucyjny wydał jednak wyrok uznający tę zmianę za niezgodną z Konstytucją (zob. par. 26–29 powyżej). Pomimo szeregu inicjatyw ustawodawczych zgłaszanych z jednej strony przez zwolenników szerszego legalnego dostępu do aborcji, a z drugiej strony przez zwolenników ograniczenia istniejących przesłanek do legalnej aborcji (zob. par. 32–34 powyżej) ten tzw. „kompromis aborcyjny” pozostał niezmienny przez kolejne 20 lat, aż do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r.

161. Odnosząc się do okoliczności rozpatrywanej sprawy, Trybunał zauważa, że ograniczenie opierało się na wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r., w którym uznano art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy z 1993 r. za niezgodny z Konstytucją (zob. par. 39 powyżej). Opinie stron różnią się jednak znacznie co do tego, czy ingerencja była zgodna z prawem w rozumieniu Konwencji, a w szczególności, czy odpowiednie ramy prawne były zgodne z zasadą rządów prawa.

162. Skarżąca twierdziła, że przy wydawaniu wyroku, który stanowił podstawę prawną ingerencji, doszło do szeregu zasadniczych uchybień, a biorąc pod uwagę te uchybienia, wyroku z dnia 22 października 2020 r. nie można uznać za wydany w sposób przewidziany przez ustawę (zob. par. 128–132 powyżej). Rząd odparł, że Trybunał Konstytucyjny działał w roli „ustawodawcy negatywnego”, a nie sądu w rozumieniu art. 6 Konwencji, a w każdym razie skład orzekający w sprawie sygn. akt K 1/20 był zgodny z prawem i prawidłowy.

163. Trybunał orzekł już, że jest w pełni świadomy szczególnej roli i statusu sądu konstytucyjnego, którego zadaniem jest zapewnienie przestrzegania Konstytucji przez władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą oraz który w państwach z przewidzianym prawem do składania indywidualnych skarg zapewnia obywatelom dodatkową ochronę prawną na szczeblu krajowym w zakresie ich praw podstawowych gwarantowanych w Konstytucji (zob. *Süßmann przeciwko Niemcom*, 16 września 1996 r., § 37, Zbiór 1996-IV, oraz *Xero Flor w Polsce sp. z o.o., op. cit.*, § 193). Jednocześnie nie ma wątpliwości, że Trybunał Konstytucyjny powinien być traktowany jako „sąd” w rozumieniu art. 6 ust. 1 (zob. *Xero Flor w Polsce sp. z o.o., op. cit.*, § 194).

164. Trybunał zauważa ponadto, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. został przyjęty w procesie kontroli konstytucyjności prawa krajowego. Procedura została wszczęta na podstawie art. 191 ust. 1 pkt 1 Konstytucji RP przez grupę posłów, którzy zakwestionowali zgodność z Konstytucją art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy z 1993 r. (zob. par. 14 powyżej). Chociaż prawdą jest, że skarżąca nie była stroną tych postępowań (por. *Xero Flor w Polsce sp. z o.o., op. cit.*), miały one kluczowe znaczenie dla jej praw oraz dla praw wielu innych osób znajdujących się w podobnej sytuacji. W tym względzie Trybunał zauważa, że niezależnie od tego, jakie postępowanie jest wszczęte przed Trybunałem Konstytucyjnym, skutki jego wyroków są takie same i wpływają na prawa wszystkich osób znajdujących się w porównywalnej sytuacji (zob. par. 25 powyżej). W rozpatrywanej sprawie bezpośrednią konsekwencją wyroku Trybunału Konstytucyjnego, który uchylił przepisy dotyczące aborcji ze względu na wady płodu, jest to, że wizyta skarżącej w szpitalu została odwołana, a ona niemal natychmiast nie miała innego wyjścia, jak tylko wyjechać za granicę w celu przerwania ciąży. Dlatego Trybunał uważa, że postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym miało charakter bezpośrednio decydujący dla

praw skarżącej, w szczególności jej prawa do poszanowania życia prywatnego.

165. Trybunał zauważa również na marginesie, że w czasie, gdy toczyło się postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym, w Sejmie omawiany był projekt ustawy proponujący nowelizację ustawy z 1993 r. w celu usunięcia możliwości przerwania ciąży ze względu na wady płodu (zob. par. 34 i 43 powyżej).

166. Trybunał wcześniej w dużej mierze pomijał rodzaj procedury prowadzącej do uchwalenia konkretnej ustawy, na której opiera się ingerencja w prawo zabezpieczone na mocy Konwencji, a jedynym ograniczeniem była arbitralność (zob. *G.S.B. przeciwko Szwajcarii*, nr 28601/11, § 72, 22 grudnia 2015 r.). W szczególnych okolicznościach rozpatrywanej sprawy Trybunał uznaje jednak za konieczne powtórzenie, że ponieważ Konwencja jest konstytucyjnym instrumentem europejskiego porządku publicznego, Państwa-Strony są zobowiązane w tym kontekście do zapewnienia poziomu kontroli zgodności z Konwencją, który co najmniej chroni podstawy tego porządku publicznego. Jednym z podstawowych elementów europejskiego porządku publicznego jest zasada rządów prawa, a arbitralność stanowi jej zaprzeczenie (zob. *Al-Dulimi i Montana Management Inc. przeciwko Szwajcarii* [WI], nr 5809/08, § 145, ETPCz 2016). Jest tak tym bardziej, że Statut Rady Europy odnosi się do praworządności w dwóch miejscach: po pierwsze w preambule, w której rządy sygnatariuszy potwierdzają swoje przywiązanie do tej zasady, a po drugie w art. 3, który stanowi, że „[k]ażdy członek Rady Europy uznaje zasadę praworządności [...]” (zob. *Golder przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, 21 lutego 1975 r., § 34, Seria A nr 18, oraz *Aliyev przeciwko Azerbejdżanowi*, nr. 68762/14 i 71200/14, § 225, 20 września 2018 r.).

167. Trybunał powtarza w tym względzie, że praworządność wpisuje się we wszystkie artykuły Konwencji (zob. *Golder, op. cit.*, § 34), a cała Konwencja czerpie inspirację z tej zasady (zob. *Engel i Inni przeciwko Niderlandom*, 8 czerwca 1976 r., § 69, Seria A nr 22). W związku z tym gwarancje prawa do poszanowania życia prywatnego na mocy art. 8 należy również interpretować w świetle preambuły Konwencji, której odpowiedni fragment brzmi, że rządy prawa stanowią część wspólnego dziedzictwa Umawiających się Państw. W kontekście art. 6 ust. 1 Trybunał orzekł już, że prawo do „sądu ustanowionego ustawą” jest odzwierciedleniem zasady rządów prawa. Ponadto Trybunał dostrzegł wspólny wątek przewijający się przez wymogi instytucjonalne tego przepisu, tj. „niezawisłość”, „bezstronność” i „sąd ustanowiony ustawą”, mianowicie, że przyświeca im cel utrzymania podstawowych zasad praworządności i podziału władzy (zob. *Guðmundur Andri Ástráðsson przeciwko Islandii* [WI], nr 26374/18, §§ 233 i 237, 1 grudnia 2020 r., oraz *Reczkowicz przeciwko Polsce*, nr 43447/19, § 260, 22 lipca 2021 r.). W świetle zasady praworządności zakłada się zatem, że każda ingerencja w prawa wynikające

z art. 8 musi pochodzić od organu, który sam w sobie jest „ustanowiony ustawą”, ponieważ w przeciwnym razie będzie pozbawiony legitymacji wymaganej w społeczeństwie demokratycznym.

168. Prawdą jest, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego został przyjęty w procesie kontroli konstytucyjności prawa krajowego i w przeciwieństwie do sprawy *Xero Flor w Polsce sp. z o.o.* nie dotyczył indywidualnego orzeczenia wydanego z naruszeniem prawa do „sądu ustanowionego ustawą” na gruncie art. 6 ust. 1 Konwencji (por. *Juszczyszyn, op. cit.*, §§ 216 i 265, oraz *Tuleya przeciwko Polsce*, nr 21181/19 i 51751/20, §§ 348 i 439, 6 lipca 2023 r.). Kiedy jednak – jak w rozpatrywanej sprawie – ingerencja w prawo do poszanowania życia prywatnego wynika z orzeczenia krajowego organu sądowego bezpośrednio decydującego dla praw skarżącego, ocena jego zgodności z testem rządów prawa, który wynika z art. 8, może również wymagać zbadania atrybutów tego organu sądowego jako „sądu”, który jest „ustanowiony ustawą” dla celów Konwencji, w tym w odniesieniu do jego składu i procedury powoływania jego członków (zob. *mutatis mutandis Juszczyszyn, [cl41999](#) §§ 265–270, i Tuleya, §§ 439–443, oba op. cit.*).

169. Przechodząc do zbadania konkretnych uchybień postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym, gdy – jak podkreślił Rząd (zob. par. 141 powyżej) – działał on w swojej roli „negatywnego ustawodawcy”, postępowania, które przypuszczalnie sprawiło, że ingerencja nie była „przewidziana przez ustawę”, Trybunał zauważa, że przedmiotowy wyrok został wydany przez skład złożony z trzynastu sędziów, w tym sędziów M. Muszyńskiego, J. Piskorskiego, J. Wyrembaka, K. Pawłowicz oraz prezes Trybunału Konstytucyjnego sędzię J. Przyłębską (zob. par. 39 powyżej). Skarżąca zakwestionowała powołanie lub bezstronność wszystkich tych sędziów (zob. par. 128–131 powyżej).

170. W tym kontekście Trybunał zauważa, że sędzia M. Muszyński został wybrany w dniu 2 grudnia 2015 r. wraz z czterema innymi sędziami: H. Ciochem, L. Morawskim, P. Pszczółkowskim i J. Przyłębską (zob. *Xero Flor w Polsce sp. z o.o., op. cit.*, §§ 19–20). W 2017 r. sędzia L. Morawski zmarł i został zastąpiony przez sędziego J. Piskorskiego jeszcze w tym samym roku. Następnie po śmierci sędziego H. Ciocha sędzia J. Wyrembak został wybrany i złożył ślubowanie w 2018 r. (zob. par. 8, 9 powyżej).

171. W tym względzie Trybunał zauważa, że w sprawie *Xero Flor* (zob. *Xero Flor w Polsce sp. z o.o., op. cit.*, §§ 289–290) w kontekście skargi na podstawie art. 6 ust. 1 Konwencji uznał, że doszło do naruszenia podstawowej zasady mającej zastosowanie do wyboru sędziów Trybunału Konstytucyjnego przez Sejm VIII kadencji i Prezydenta RP. W dniu 2 grudnia 2015 r. Sejm VIII kadencji dokonał wyboru trzech sędziów Trybunału Konstytucyjnego (M. Muszyńskiego, H. Ciocha i L. Morawskiego), mimo że stanowiska były już obsadzone przez trzech sędziów wybranych przez poprzedni Sejm. Prezydent RP odmówił przyjęcia ślubowania od trzech sędziów wybranych przez poprzedni Sejm,

jednocześnie odbierając ślubowanie od trzech sędziów wybranych w dniu 2 grudnia 2015 r. (*ibid.*, § 289). Trybunał ponadto uznał, że naruszenia procedury wyboru tych trzech sędziów były na tyle poważne, że podważały legitymację procedury wyboru i samą istotę prawa do „sądu ustanowionego ustawą”. Mając na uwadze trójstopniowy test przedstawiony w sprawie *Guðmundur Andri Ástráðsson* (*op. cit.*, § 243), Trybunał uznał, że skarżące spółce odmówiono w tamtej sprawie prawa do „sądu ustanowionego ustawą” z powodu udziału w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym sędziego M. Muszyńskiego, którego wybór dotknięty był poważnymi nieprawidłowościami naruszającymi istotę tego prawa (zob. *Xero Flor w Polsce sp. z o.o., op. cit.*, § 290).

172. W rozpatrywanej sprawie fakt, że w składzie Trybunału Konstytucyjnego, który wydał wyrok z dnia 22 października 2020 r., zasiadał sędzia M. Muszyński, w świetle wyroku Trybunału w sprawie *Xero Flor w Polsce sp. z o.o.* i jego ustalenia na podstawie art. 6 ust. 1, może sam z siebie podważać moc prawną, jaką należy przypisać temu wyrokowi (*ibid.*, § 290, oraz *Dolińska-Ficek i Ozimek przeciwko Polsce*, nr. 49868/19 i 57511/19, § 319, 8 listopada 2021 r.).

173. Ponadto Trybunał zwraca uwagę, że sędziowie J. Piskorski i J. Wyrembak, którzy również zasiadali w składzie orzekającym, zostali wybrani odpowiednio w latach 2017 i 2018 w celu zastąpienia dwóch innych sędziów wybranych wraz z sędzią M. Muszyńskim przez Sejm VIII kadencji w procedurze, którą Trybunał już uznał za naruszającą art. 6 (zob. *Xero Flor w Polsce sp. z o.o., op. cit.*, oraz par. 8 i 9 powyżej).

174. W konsekwencji, biorąc pod uwagę, że nieprawidłowości w procedurze wyboru wyżej wymienionych sędziów podważyły legitymację składu orzekającego Trybunału Konstytucyjnego, który wprowadził kwestionowane ograniczenie, jako „sądu ustanowionego ustawą”, jego orzeczenie nie spełniało wymogów rządów prawa (zob. *Guðmundur Andri Ástráðsson, op. cit.*, § 226; w tym kontekście zob. również skargę Komisji Europejskiej mającą na celu stwierdzenie przez TSUE, że Trybunał Konstytucyjny nie spełnia wymogów bycia niezawisłym i bezstronnym sądem ustanowionym uprzednio na mocy ustawy w wyniku nieprawidłowości w procedurach powołania trzech sędziów tego Trybunału w grudniu 2015 r., cytowana w par. 68 powyżej). W świetle tego ustalenia Trybunał nie widzi potrzeby szczegółowego badania pozostałych uchybień zarzucanych przez skarżącą, w szczególności zarzutów, że powołanie sędzi J. Przyłębskiej, prezes Trybunału Konstytucyjnego, było możliwe do zakwestionowania, a także kwestii bezstronności sędzi K. Pawłowicz, która wcześniej była posłanką opowiadającą się za ograniczeniem przepisów aborcyjnych w Polsce.

175. W świetle powyższego Trybunał stwierdza, że ingerencji w prawa skarżącej nie można uznać za zgodną z prawem w rozumieniu art. 8 Konwencji, ponieważ nie została wydana przez organ zgodny z wymogami

rządów prawa (zob. par. 156 powyżej). Ponadto okoliczności rozpatrywanej sprawy wskazują na brak przewidywalności wymaganej na gruncie art. 8 Konwencji, jeżeli wziąć pod uwagę, że orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego ingerowało w procedurę medyczną, do której skarżąca została zakwalifikowana i która została już uruchomiona, co w ten sposób stworzyło sytuację, w której skarżąca została pozbawiona odpowiednich zabezpieczeń przed arbitralnością (zob. odpowiednie zasady ogólne przytoczone w par. 158 powyżej oraz *Juszczyszyn, op. cit.*, § 265). W związku z powyższym Trybunał stwierdza, że ingerencja w prawa skarżącej nie była „przewidziana przez ustawę” w rozumieniu art. 8 Konwencji.

176. W związku z powyższym doszło do naruszenia art. 8 Konwencji.

IV. ZASTOSOWANIE ART. 41 KONWENCJI

177. Artykuł 41 Konwencji stanowi:

„Jeżeli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeżeli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi taka potrzeba, o przyznaniu słusznego zadośćuczynienia pokrzywdzonej stronie”.

A. Szkoda

178. Skarżąca domagała się kwoty 1 220 euro (EUR) tytułem zadośćuczynienia za szkodę majątkową. Kwota ta odpowiadała kosztom związanym z aborcją w Niderlandach: kosztom zabiegu w prywatnej klinice oraz kosztom transportu i zakwaterowania poniesionym przez nią i osobę, która wspierała ją za granicą. W związku z tym skarżąca przedstawiła fakturę z kliniki na kwotę 830 EUR oraz rachunek w wysokości 174 EUR za pobyt w hotelu. Ponadto domagała się kwoty 50 000 EUR tytułem zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową, którą poniosła z powodu bycia w ciąży w czasie, gdy Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok, i dowiedzenia się, że płód ma trisomię 21.

179. Rząd podniósł, że roszczenia te były bezpodstawne. Uznał on, że kwota żądana przez skarżącą tytułem zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową jest wygórowana. Zauważył ponadto, że skarżąca przedstawiła tylko dwie faktury w odniesieniu do jej roszczenia z tytułu szkód majątkowych. Twierdził, że roszczenie to nie ma związku z zarzucanym naruszeniem Konwencji. Twierdził także, że koszty wszelkich usług medycznych poniesione za granicą zasadniczo nie są zwracane przez Narodowy Fundusz Zdrowia, chyba że zwrot kosztów jest przewidziany w konkretnym przepisie prawnym.

180. Trybunał zauważa, że w sprawie *A, B i C przeciwko Irlandii* (*op. cit.*, §§ 277–278) odrzucił roszczenia skarżącej w odniesieniu do

zadośćuczynienia za szkody majątkowe i niemajątkowe, które były związane z jej wyjazdem za granicę w celu poddania się aborcji, ponieważ nie ustalono związku przyczynowego między stwierdzonym naruszeniem a roszczeniami skarżącej. Sytuacja skarżącej w rozpatrywanej sprawie jest jednak znacząco odmienna. Początkowo została ona zakwalifikowana do przeprowadzenia aborcji ze względu na wadę płodu zgodnie z odpowiednimi przepisami prawa. Tuż przed przeprowadzeniem zabiegu Trybunał Konstytucyjny uchylił jednak odpowiednie przepisy prawne i skarżąca nie mogła już poddać się aborcji w Polsce. Ponieważ nie chciała kontynuować ciąży, jej jedyną możliwością był wyjazd za granicę w celu uzyskania dostępu do usług aborcyjnych (por. *A, B i C przeciwko Irlandii*, *op. cit.*, § 277). W związku z tym zdaniem Trybunału w rozpatrywanej sprawie istnieje wyraźny związek między stwierdzonym naruszeniem a podniesioną przez skarżącą szkodą majątkową.

181. W odniesieniu do roszczenia skarżącej dotyczącego szkody majątkowej Trybunał zauważa, że skarżąca przedstawiła pewne dowody na poparcie swoich roszczeń, tj. dwie faktury za koszty leczenia i zakwaterowania na łączną kwotę 1 004 EUR. Mając na uwadze stwierdzone naruszenie (zob. par. 174 i 175 powyżej), Trybunał uważa, że kwota ta powinna zostać zwrócona przez pozwane państwo. W związku z tym zasądza na rzecz skarżącej 1 004 EUR tytułem zadośćuczynienia za szkodę majątkową i oddala pozostałą część roszczenia jako nieuzasadnioną.

182. Trybunał stwierdza ponadto, że ograniczenie wprowadzone wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego spowodowało u skarżącej znaczny lęk i cierpienie w okolicznościach, w których obawiała się, że u jej płodu zdiagnozowano wadę genetyczną, i w obliczu niepewności co do dostępności legalnej aborcji w takiej sytuacji. W oparciu o zasadę słuszności Trybunał przyznaje zatem skarżącej 15 000 EUR zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową, powiększone o wszelkie należne podatki, i oddala pozostałą część roszczenia.

B. Koszty i wydatki

183. Skarżąca domagała się również kwoty 5 025 EUR tytułem kosztów pomocy prawnej poniesionych przed Trybunałem. Twierdziła, że jej prawnicy świadczyli swoje usługi *pro bono*, ale mimo to zwróciła się do Trybunału o zasądzenie tej kwoty, ponieważ uważała, iż koszty te powinny zostać pokryte przez państwo jako część należnego odszkodowania finansowego.

184. Rząd podniósł, że skarżąca w rzeczywistości nie poniosła żadnych kosztów pomocy prawnej ani nie przedstawiła żadnych rachunków na poparcie tego roszczenia, zatem jej żądanie zwrotu kosztów i wydatków było nieuzasadnione.

185. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału skarżącemu przysługuje prawo do zwrotu poniesionych kosztów i wydatków tylko wówczas, gdy wykazał, że były one rzeczywiście i konieczne poniesione oraz że są uzasadnione co do wysokości. W rozpatrywanej sprawie Trybunał zauważa, że skarżąca nie zapłaciła żadnego wynagrodzenia swoim pełnomocnikom, którzy pracowali *pro bono*, ani nie ma żadnych dowodów na to, że skarżąca jest zobowiązana do zapłaty jakiegokolwiek kwoty na rzecz prawników. W takich okolicznościach nie można domagać się zwrotu tych kosztów, ponieważ nie zostały one w rzeczywistości poniesione. W związku z tym Trybunał oddala roszczenie o zwrot kosztów i wydatków.

Z POWYŻSZYCH WZGLĘDÓW TRYBUNAŁ

1. *uznaje* większością głosów skargę dotyczącą art. 3 za niedopuszczalną;
2. *uznaje* większością głosów skargę dotyczącą art. 8 za dopuszczalną;
3. *orzeka*, pięcioma głosami do dwóch, że doszło do naruszenia art. 8 Konwencji;
4. *orzeka*, pięcioma głosami do dwóch,
 - (a) że pozwane państwo winno, w terminie trzech miesięcy od daty, w której niniejszy wyrok stanie się ostateczny zgodnie z art. 44 ust. 2 Konwencji, uiścić na rzecz skarżącej następujące kwoty, przeliczone na walutę pozwanego państwa według kursu obowiązującego w dniu płatności:
 - (i) 15 000 EUR (piętnaście tysięcy euro), plus wszelkie należne podatki, tytułem zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową;
 - (ii) 1 004 EUR (tysiąc cztery euro), plus wszelkie należne podatki, tytułem zadośćuczynienia za szkodę majątkową;
 że od upływu wyżej wskazanego terminu trzech miesięcy aż do momentu uregulowania należności należne będą odsetki zwykłe od określonych powyżej kwot, naliczone według stopy równej marginalnej stopie procentowej Europejskiego Banku Centralnego obowiązującej w tym okresie, powiększonej o trzy punkty procentowe;
5. *oddala* jednogłośnie pozostałą część roszczenia skarżącej dotyczącego słusznego zadośćuczynienia.

WYROK W SPRAWIE M.L. PRZECIWKO POLSCE

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono pisemnie w dniu 14 grudnia 2023 r., zgodnie z Regułą 77 §§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Renata Degener
Kancierz

Alena Poláčeková
Przewodnicząca

Zgodnie z art. 45 ust. 2 Konwencji i Regułą 74 § 2 Regulaminu Trybunału do wyroku dołączono następujące opinie odrębne:

- a) zgodną opinię odrębną sędziów Jelić, Feliciego i Wennerströma;
- b) rozbieżną opinię odrębną sędziów Wojtyczka and Paczolaya.

R.D.
A.P.L.

ZGODNA OPINIA ODREBNA SĘDZIÓW JELIĆ, FELICIEGO I WENNERSTRÖMA

1. Chociaż zgadzamy się z ustaleniem przez większość, że doszło do naruszenia art. 8 Konwencji, z całym szacunkiem nie zgadzamy się z decyzją większości o uznaniu skargi na gruncie art. 3 Konwencji za niedopuszczalną na tej podstawie, że traktowanie skarżącej nie osiągnęło progu dotkliwości wymaganego przez ten przepis. Uważamy, że część wyroku odnosząca się do tego przepisu odzwierciedla niedociągnięcia w polskim ustawodawstwie i polskiej praktyce w odniesieniu do aborcji, które to niedociągnięcia rodzą poważne problemy braku osobistego bezpieczeństwa i braku pewności prawa dla kobiet w trudnej sytuacji oraz obawy co do ochrony ich godności podczas ubiegania się o prawo do aborcji na mocy polskiego prawa.

2. Traktowanie skarżącej było dotkliwe – to fakt, który nie został w wystarczającym stopniu uwzględniony przez większość izby. Atmosfera podwyższonego napięcia i emocji została już oceniona jako istotny czynnik kontekstowy w orzecznictwie Trybunału (zob. *Khlaifia i Inni przeciwko Włochom*, nr 16483/12, § 160, 15 grudnia 2016 r.), ale ten aspekt kontekstu w niniejszym wyroku pominięto. Ponadto uważamy, iż należało ocenić, czy ofiara znajdowała się w trudnej sytuacji i jaki wpływ mogło to mieć na poziom cierpienia skarżącej oraz jej poczucie braku bezpieczeństwa. Przez zignorowanie tych kryteriów większość nie odniosła się do kluczowych aspektów rozpatrywanej sprawy, co naszym zdaniem obniża ogólną ocenę stopnia dolegliwości traktowania skarżącej.

3. Skarżąca, która była w 17. tygodniu ciąży, kiedy nagle odmówiono jej wcześniej zatwierdzonego przerwania ciąży, o które wnioskowała z powodu wady rozwojowej płodu (trisomia 21), rzeczywiście znajdowała się w trudnej sytuacji. Skarżyła się, że „ograniczenia wprowadzone przez Trybunał Konstytucyjny wyrządziły jej bezpośrednią szkodę”, ponieważ jej zaplanowana wizyta lekarska została odwołana w ostatniej chwili i skarżąca zmuszona była wyjechać za granicę w celu poddania się aborcji, co spowodowało u niej „poważne i rzeczywiste cierpienie emocjonalne” oraz niewyobrażalny „strach i udrękę” (zob. par. 80 wyroku).

4. Jako ofiara skarżąca znalazła się w bardzo delikatnej, bolesnej i trudnej sytuacji, której w wyroku nie wzięto w wystarczającym stopniu pod uwagę. Rzeczywiście, jak wynika z wielu badań, każda procedura przerwania ciąży jest delikatnym i psychologicznie trudnym doświadczeniem dla kobiety i powinna być traktowana z ostrożnością oraz powinna obejmować odpowiednie wsparcie psychologiczne, zwłaszcza gdy ma być przeprowadzona ze względu na wady rozwojowe płodu. W tym względzie pouczające są ustalenia Komitetu Praw Człowieka ONZ w sprawie *Whelan przeciwko Irlandii*, zgodnie z którymi kobieta znajduje się „w bardzo trudnym położeniu, kiedy [dowiaduje] się, że jej upragniona ciąża jest

nierokująca” (Komitet Praw Człowieka ONZ, 17 marca 2017 r., komunikat nr 2425/2014, § 7.5). Pozwany Rząd przyznał również, że „sytuacja, w której kobieta dowiaduje się, że jej nienarodzone dziecko ma poważne wady, jest niezwykle trudna” oraz że „[d]iagnoza potwierdzająca wady płodu musi mieć znaczący wpływ emocjonalny na każdą kobietę i jej rodzinę” (zob. par. 78 wyroku). Orzecznictwo Trybunału wyraźnie uznaje trudną sytuację, w jakiej znajduje się kobieta, gdy dowiaduje się, że płód ma wadę rozwojową (zob. sprawa *R.R. przeciwko Polsce*, nr 27617/04, § 159, 26 maja 2011 r.).

5. Dodatkowym obciążeniem dla skarżącej, jako znajdującej się trudnej sytuacji kobiety noszącej płód z wadą rozwojową, była niepewność, w którą została wtrącona w wyniku odmowy przeprowadzenia wcześniej zatwierdzonego zabiegu przerwania ciąży zaledwie dzień przed jego planowanym wykonaniem. Okazało się z dnia na dzień, że musiała wyjechać do innego kraju, nie otrzymawszy żadnej pomocy psychologicznej ani finansowej od państwa, które nagle odmówiło jej wizyty lekarskiej. Cierpienie psychiczne doświadczone przez skarżącą jest zatem oczywiste i wykracza ponad próg naruszenia art. 8.

6. Innym aspektem jest to, że skarżąca musiała poddać się zabiegowi przerwania ciąży w obcym otoczeniu, z udziałem personelu medycznego, który był jej całkowicie nieznany, nieświadomy jej szczególnej sytuacji i który nie zapewnił jej żadnego wcześniejszego wsparcia ani wskazówek, a cały proces odbywał się w języku innym niż jej ojczysty. W tej kwestii w sprawie *Mellet przeciwko Irlandii* Komitet Praw Człowieka ONZ podkreślił znaczenie, jakie dla kobiety w ciąży starającej się o aborcję ma przerwanie ciąży „w znanym jej środowisku własnego kraju i pod opieką pracowników opieki zdrowotnej, których znała i którym ufała” (Komitet Praw Człowieka ONZ, 31 marca 2016 r., komunikat nr 2324/2013, § 7.4). W rozpatrywanej sprawie skarżąca została natomiast postawiona w wyjątkowo trudnej i niepewnej sytuacji, która nieuchronnie wywołała uczucie strachu i udręki. Intensywne cierpienie fizyczne lub psychiczne, umniejszające godność ludzką skarżącej i wzbudzające uczucie strachu, udręki lub niższości można uznać za wchodzące w zakres innych przepisów oprócz art. 8 (zob. *Bouyid przeciwko Belgii*, nr 23380/09, § 87, ETPCz 2015).

7. Biorąc pod uwagę okoliczności rozpatrywanej sprawy, należy położyć nacisk nie tylko na „ból emocjonalny i psychiczny” (zob. par. 84 wyroku), jakiego doświadczyła skarżąca, lecz także na doznane przez nią upokorzenie oraz uczucie strachu i udręki. W tym względzie w komentarzu ogólnym nr 36 w odniesieniu do prawa do życia Komitet Praw Człowieka ONZ podkreślił konieczność zapobiegania stygmatyzacji kobiet i dziewcząt chcących poddać się aborcji (Komitet Praw Człowieka ONZ, komentarz ogólny nr 36 do art. 6: prawo do życia, 2019 r., CCPR/C/GC/36, § 8).

8. Wreszcie istnieje szereg niejasności, które przemawiają za argumentami skarżącej, zarówno na gruncie art. 8 Konwencji, jak i poza nim,

a które wskazują na brak zapewnienia przez państwo pewności prawa i bezpieczeństwa osobistego skarżącej. Pozostaje niejasne, dlaczego personel medyczny nie poinformował skarżącej, że orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wkrótce wejdzie w życie, a zamiast tego była ona przygotowana do aborcji w dniach poprzedzających nagłą odmowę wykonania tego zabiegu. Poza tym nie jest jasne, dlaczego zaplanowano zabieg, skoro już w czasie badań prenatalnych (przeprowadzonych w dniach 12 i 20 stycznia 2021 r.) było jasne, że orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wejdzie w życie z dniem 27 stycznia, a zatem aborcja nie będzie już możliwa. Wreszcie powód odkładania zabiegu do dnia 28 stycznia – kiedy to orzeczenie już miało wejść w życie – jest niejasny, jeżeli wziąć pod uwagę, że w dniu 26 stycznia trzech lekarzy ze Szpitala Bielańskiego oświadczyło już, iż zgodnie z obowiązującą wówczas ustawą stan płodu był taki, że skarżąca kwalifikowała się do aborcji w tym samym szpitalu (zob. par. 20 wyroku).

9. Podsumowując, z powyższych powodów uważamy, że stres psychiczny, któremu poddana była skarżąca, rozpatrywany w świetle jej trudnej sytuacji oraz kontekstu niepewności i braku bezpieczeństwa osobistego, osiągnął próg dotkliwości pozwalający na rozważenie poza zakresem samego art. 8.

WSPÓLNA ROZBIEŻNA OPINIA ODREBNA SEDZIÓW WOJTYCZKA I PACZOLAYA

Z całym szacunkiem nie zgadzamy się z poglądem, że rozpatrywana skarga jest dopuszczalna i że w przedmiotowej sprawie doszło do naruszenia art. 8.

1. UWAGI DOTYCZĄCE PRAWA KRAJOWEGO

1. Polskie ustawodawstwo obowiązujące przed wydaniem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. dopuszczało aborcję pod warunkiem, że w szczególności „badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu”. Zauważamy w związku z tym, że dokładny zakres tych podstaw był i pozostaje w Polsce kwestią publicznego i naukowego sporu. Zwracamy również uwagę, że aborcja w przypadku trisomii 21 nie była ścigana przed dniem 22 października 2020 r., a polska prasa donosiła o aborcjach w przypadku trisomii 21 dokonanych w Polsce po dniu 27 stycznia 2021 r.

Naszym zdaniem trudno byłoby jednak uznać, że trisomia 21 sama w sobie osiąga próg dotkliwości przewidziany w przedmiotowym przepisie. W związku z tym praktyka przeprowadzania aborcji w przypadku trisomii 21 nie wydaje się mieć wystarczających podstaw w polskim prawie. Istniały podstawy do uznania – jeszcze przed wydaniem wyroku z dnia 22 października 2020 r. – że można odmówić aborcji w przypadku trisomii 21, ponieważ nie został osiągnięty próg dotkliwości wymagany w przedmiotowym przepisie. Takie sytuacje najprawdopodobniej miały miejsce przed wydaniem wyroku z dnia 22 października 2020 r., a odmowy w takich przypadkach miałyby dodatkową podstawę prawną w art. 38 Konstytucji. Co więcej, w Polsce lekarze mogą w dowolnym przypadku odmówić wykonania aborcji ze względu na klauzulę sumienia.

W tym kontekście kwestia tego, czy zaskarżony wyrok Trybunału Konstytucyjnego stanowił faktyczną podstawę ingerencji bezpośrednie decydującej dla sytuacji skarżącej, wymagałaby znacznie dokładniejszej analizy.

2. MARGINES OCENY

2. Trybunał zawsze podkreślał, że w odniesieniu do dostępu do aborcji państwom pozostawiony jest bardzo szeroki margines oceny. W sprawie *A, B i C przeciwko Irlandii* ([WI], nr 25579/05, §§ 233 i 237, ETPCz 2010) Trybunał określił następujące zasady w tym względzie:

„Nie ma wątpliwości co do szczególnej delikatności kwestii moralnych i etycznych związanych z aborcją ani co do znaczenia powiązanego interesu publicznego. Przy ustalaniu, czy zachowano właściwą równowagę między ochroną tego interesu publicznego, w szczególności ochroną przyznaną przez prawo irlandzkie prawu do życia dzieci nienarodzonych, a kolidującymi prawami pierwszej i drugiej skarżącej do poszanowania ich życia prywatnego na gruncie art. 8 Konwencji, co do zasady należy zatem przyznać państwu irlandzkiemu szeroki margines oceny. [...]

Ponieważ prawa dochodzone w imieniu płodu oraz prawa matki są ze sobą nierozdzielnie związane (zob. przegląd orzecznictwa Konwencji w paragrafach 75–80 wyroku w sprawie [*Vo przeciwko Francji* [WI] nr 53924/00, ETPCz 2004-VIII]), margines oceny przyznany ochronie przez państwo dzieci nienarodzonych z konieczności przekłada się na margines oceny przez to państwo w odniesieniu do sposobu, w jaki równoważy ono kolidujące prawa matki. Wynika z tego, że nawet jeśli ze wspomnianych przepisów krajowych wynika, iż większość umawiających się stron mogła w swoim ustawodawstwie rozstrzygnąć te kolidujące prawa i interesy na korzyść szerszego legalnego dostępu do aborcji, konsensus ten nie może być decydującym czynnikiem dla badania przez Trybunał, czy kwestionowany zakaz aborcji w Irlandii ze względów zdrowotnych i ze względów dobrostanu zapewniał właściwą równowagę między kolidującymi prawami i interesami, niezależnie od zmieniającej się wykładni Konwencji (zob. [*Tyrer przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, 25 kwietnia 1978 r., § 31, Seria A nr 26] oraz *Vo*, § 82, [...] *op. cit.*)”.

Ten bardzo szeroki margines oceny ma również wpływ na kryteria oceny zgodności z prawem na gruncie Konwencji.

W tym kontekście należy również pamiętać o następujących poglądach wyrażonych przez Trybunał (zob. *Palfreeman przeciwko Bułgarii*, 59779/14 (dec.), § 34, 6 maja 2017 r.):

„Trybunał konsekwentnie orzekał ponadto, iż do art. 8, niezależnie od tego, jak szeroki jest jego zakres, nie należy wypełnianie domniemanej luki w ochronie praw podstawowych, która wynika z decyzji pozwanego państwa o skorzystaniu z możliwości, zgodnie z prawem międzynarodowym, niezapewnienia określonego prawa materialnego (zob. *mutatis mutandis Misick przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* (dec.), nr 10781/10, 16 października 2012 r.)”.

3. BRAK PRAWA DO ABORCJI NA MOCY KONWENCJI

3. Większość stwierdza – naszym zdaniem słusznie – że nie istnieje prawo do aborcji na gruncie art. 8 (zob. par. 94 wyroku). Stwierdzenie to pociąga za sobą logiczną konsekwencję, że ograniczenie aborcji nie jest ograniczeniem prawa wynikającego z art. 8, a zatem nie może być postrzegane jako ingerencja w prawa zabezpieczone przez art. 8.

Większość w tym samym zdaniu wyraża jednak pogląd, że przynajmniej w niektórych okolicznościach dostęp do aborcji jest chroniony przez art. 8. Pogląd ten jest następnie potwierdzony w par. 154 wyroku. Oznacza to, że zdaniem większości art. 8 przyznaje prawo do aborcji, przynajmniej w niektórych okolicznościach. Rozumowanie to zawiera zatem logiczną sprzeczność.

4. KRYTERIA OCENY ZGODNOŚCI Z PRAWEM NA GRUNCIE ART. 8

4. Przez dziesięciolecia Trybunał wypracował praktykę przeprowadzania bardzo ograniczonej oceny zgodności z prawem ingerencji w odniesieniu do art. 8. Podejście przyjęte w tym względzie jest dobrze podsumowane w następującym fragmencie wyroku w sprawie *Paradiso i Campanelli przeciwko Włochom* ([WI], nr 25358/12, § 169 z 24 stycznia 2017 r., wyróżnienie dodane):

„Trybunał powtarza, że zgodnie z jego utrwalonym orzecznictwem wyrażenie »przewidziane przez ustawę« nie tylko wymaga, aby zaskarżony środek miał **podstawę w prawie krajowym**, lecz odnosi się również do jakości danego prawa, wymagając przy tym, aby było ono dostępne dla osoby zainteresowanej i przewidywalne co do wywoływanych przez siebie skutków (zob. *Rotaru przeciwko Rumunii* [WI], nr 28341/95, § 52, ETPCz 2000-V, oraz *Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano przeciwko Włochom* [WI], nr 38433/09, § 140, ETPCz 2012). To do władz krajowych, a w szczególności sądów, należy jednak wykładnia i stosowanie prawa krajowego (zob. *Kruslin przeciwko Francji*, 24 kwietnia 1990 r., § 29, Seria A nr 176 A; *Kopp przeciwko Szwajcarii*, 25 marca 1998 r., § 59, *Zbiór* 1998-II; oraz [*Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano przeciwko Włochom* [WI], nr 38433/09, § 140, ETPCz 2012]; zob. także *Delfi AS przeciwko Estonii* [WI], nr 64569/09, § 127, ETPCz 2015)».

Podejście Trybunału zostało również wyjaśnione w sprawie *G.S.B. przeciwko Szwajcarii* (nr 28601/11, § 72, 22 grudnia 2015 r.) w następujący sposób:

„[...] jak wynika z przytoczonego powyżej orzecznictwa, [Trybunał] w dużej mierze pomija rodzaj procedury prowadzącej do uchwalenia konkretnej ustawy, na której opiera się ingerencja w prawo zabezpieczone na mocy Konwencji, a jedynym ograniczeniem jest arbitralność».

Dokonując kontroli zgodności z prawem, Trybunał ograniczał się dotychczas w praktyce do kwestii prawa materialnego. Dotychczas nigdy nie badał zgodności z prawem procedury uchwalania lub uchylania przepisów ogólnych regulujących korzystanie z praw wynikających z Konwencji. Ocena, czy takie środki są zgodne z prawem krajowym, i ocena konsekwencji ich niezgodności z prawem krajowym jak dotąd zawsze pozostawała w gestii władz krajowych. Naszym zdaniem w rozpatrywanej sprawie zarzucana ingerencja spełnia kryterium posiadania „pewnej podstawy w prawie krajowym”, zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem Trybunału.

Podejście przyjęte w rozpatrywanej sprawie w odniesieniu do ogólnego środka uchylającego wcześniej obowiązujący przepis prawny stanowi istotną zmianę w stosowaniu Konwencji. Uchyla ono ugruntowane orzecznictwo Trybunału i dlatego kwestia ta powinna była zostać rozpatrzona przez Wielką Izbę. Zwracamy uwagę, że zgodnie z nowym podejściem powinna istnieć możliwość oceny, czy ustawodawstwo ingerujące w prawa wynikające z Konwencji zostało przyjęte przez ustawodawcę wybranego zgodnie ze standardami rządów prawa.

W tym kontekście zauważamy ponadto, że nie ma podobieństw między rozpatrywaną sprawą a sprawami *Juszczyszyn przeciwko Polsce* (nr 35599/20, 6 października 2022 r.) i *Tuleya przeciwko Polsce* (nr. 21181/19 i 51751/20, 6 lipca 2023 r.), przywołanymi w uzasadnieniu (zob. par. 167 wyroku). W tych sprawach, które dotyczyły środków czysto indywidualnych, Trybunał wywiódł naruszenie art. 8 z naruszenia art. 6 przy przyjęciu środków indywidualnych.

5. ABSTRAKCYJNA KONTROLA KONSTYTUCYJNOŚCI PRAWA PIERWOTNEGO

5.1. Większość stwierdza, co następuje: „[Trybunał] nie ma wątpliwości, że Trybunał Konstytucyjny powinien być traktowany jako »sąd« w rozumieniu art. 6 ust. 1 (zob. *Xero Flor w Polsce sp. z o.o. przeciwko Polsce*, nr 4907/18, § 194, 7 maja 2021 r.)” (zob. par. 163 wyroku). Z szacunkiem nie zgadzamy się z tym stwierdzeniem z następujących powodów.

Po pierwsze, wyrok w sprawie *Xero Flor* (*op. cit.*) odnosił się do sprawy dotyczącej praw obywatelskich, w której strona sporu cywilnoprawnego wniosła skargę konstytucyjną do Trybunału Konstytucyjnego w celu zakwestionowania konstytucyjności przepisów zastosowanych w tej sprawie. W sprawie *Xero Flor* zastosowanie miał art. 6.

Po drugie, Trybunał stwierdził w tej sprawie, że Trybunał Konstytucyjny, orzekając o prawach o charakterze cywilnym w tej sprawie, nie spełnił kryteriów „sądu” w rozumieniu art. 6. Dlatego polski Trybunał Konstytucyjny nie mógł być traktowany jako „sąd” w rozumieniu art. 6.

Po trzecie, istotne jest nie to, czy Trybunał Konstytucyjny powinien być traktowany jako „sąd” w rozumieniu art. 6, ale czy w konkretnej sprawie musi spełniać kryteria określone w art. 6. Trybunał Konstytucyjny musi spełniać kryteria „sądu” w rozumieniu art. 6, gdy spełnione są dwa warunki: (i) przeprowadza konkretną kontrolę konstytucyjności ustawodawstwa oraz (ii) jego orzeczenie określa prawa obywatelskie lub zarzuty karne. Nie można wymagać, aby spełniał kryteria sądu w rozumieniu art. 6, gdy dokonuje czysto abstrakcyjnej kontroli konstytucyjności prawa pierwotnego lub decyduje o prawach nieobjętych art. 6. Zgodnie z orzecnictwem Trybunału abstrakcyjna kontrola konstytucyjności prawa pierwotnego nie wchodzi w zakres stosowania art. 6. W szczególności w orzecnictwie Trybunału jak dotąd nigdy nie wykluczano abstrakcyjnej kontroli konstytucyjności prawa pierwotnego dokonywanej przez organy *quasi-sądowe*, pozasądowe, a nawet polityczne.

W tym kontekście zauważamy, że skarżąca osobno podniosła naruszenie art. 6 w swojej skardze, ale jej skargi zostały zakomunikowane i rozpatrzone jedynie na gruncie art. 3 i 8, co tym samym potwierdziło, że art. 6 w sposób dorozumiany został uznany za niemający zastosowania.

W każdym razie kwestia, czy Trybunał Konstytucyjny „powinien być traktowany” jako „sąd” w rozumieniu art. 6 podczas przeprowadzania abstrakcyjnej kontroli konstytucyjności prawa pierwotnego, wymagałaby odrębnej dogłębnej analizy.

5.2. Większość stwierdza ponadto, co następuje (zob. par. 167 *in fine* wyroku, wyróżnienie dodane):

„Kiedy jednak – jak w rozpatrywanej sprawie – ingerencja w prawo do poszanowania życia prywatnego wynika z orzeczenia **krajowego organu sądowego** bezpośrednio decydującego dla praw skarżącego, ocena jego zgodności z testem rządów prawa, który wynika z art. 8, **może również wymagać** zbadania atrybutów tego organu sądowego jako »sądu«, który jest »ustanowiony ustawą« dla celów Konwencji, w tym w odniesieniu do jego składu i procedury powoływania jego członków (zob. *mutatis mutandis* *Juszczyszyn*, §§ 265–270, i *Tuleya*, §§ 439–443, oba *op. cit.*)”.

Stwierdzenie to prowadzi do następujących uwag. Po pierwsze, pojawia się pytanie o znaczenie terminu „krajowy organ sądowy”. Zgodnie z Konwencją określony organ publiczny albo jest sądem w rozumieniu art. 6, albo nie jest sądem w rozumieniu art. 6. Czym zatem jest „krajowy organ sądowy”, który nie jest sądem w rozumieniu art. 6, ale który powinien być sądem w rozumieniu art. 6? Wydaje się, że w rozumowaniu tym istnieje poważny błąd logiczny.

Po drugie, co się dzieje, jeżeli ingerencja w prawo do poszanowania życia prywatnego wynika z orzeczenia organu **pozasądowego**, które jest bezpośrednio decydujące dla praw skarżących? Czy Trybunał powinien również zbadać, czy taki organ ma cechy „sądu”, który jest „ustanowiony ustawą” w rozumieniu Konwencji, w tym w odniesieniu do jego składu i procedury powoływania jego członków?

Po trzecie, zgodnie z wyraźną literą Konwencji, potwierdzoną przez ugruntowane orzecznictwo Trybunału, art. 6 ma zastosowanie „przy rozstrzyganiu o [...] prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej [...] sprawie karnej”. Takie rozstrzygnięcie musi być dokonane – przynajmniej w ostatniej instancji – przez organ spełniający wszystkie kryteria „sądu” w rozumieniu art. 6. Artykuł 6 nie ma zastosowania, jeżeli orzeczenie jest bezpośrednio decydujące dla praw skarżących, które nie należą do kategorii „praw o charakterze cywilnym” w rozumieniu art. 6. Jednak większość nawet nie próbowała ocenić, czy w grę wchodzi jakiegokolwiek subiektywne prawa i czy są one „prawami o charakterze cywilnym” w rozumieniu art. 6.

Po czwarte, większość używa sformułowania „**może wymagać**”. Powstaje pytanie, kiedy dokładnie – i w jakich okolicznościach – wspomniany przez większość rodzaj badania jest wymagany, a kiedy nie.

6. POTRZEBA BARDZIEJ INKLUZYWNEGO PODEJŚCIA W ODNIESIENIU DO GRUPY ZNAJDUJĄCEJ SIĘ W NIEZWYKLE TRUDNEJ SYTUACJI

6. Pragniemy zauważyć, że specyfika trisomii 21 nie wydaje się wystarczająco znana szerszej opinii publicznej, przez co osoby z trisomią 21 są często postrzegane negatywnie w sposób stereotypowy. W tym kontekście należy podkreślić, że trisomia 21 nie uniemożliwia osobom nią dotkniętym prowadzenia szczęśliwego i satysfakcjonującego życia.

Większość podkreśla fakt, iż trisomia 21 jest „wadą” (zob. par. 154, 179 i 181 wyroku) i źródłem lęku dla rodziców (zob. w szczególności par. 84, 103 i 181 wyroku). Naszym zdaniem przedmiotowy wyrok przyczyni się do zwiększenia uprzedzeń wobec znajdującej się w niezwykle trudnej sytuacji grupy osób z trisomią 21 i do ich negatywnego postrzegania stereotypowego jako ciężaru dla ich rodzin. W demokratycznym społeczeństwie preferowane powinno być bardziej inkluzywne podejście, a ta różnorodność genetyczna powinna być postrzegana nie jako zagrożenie, ale jako potencjalne źródło wzbogacenia.

7. PODSUMOWANIE

7. Większość opowiedziała się za poważną zmianą paradygmatu, zarówno w zakresie kontroli zgodności z prawem na podstawie Konwencji, jak i w podejściu do abstrakcyjnej kontroli konstytucyjności prawa pierwotnego. Takie podejście jest trudne do pogodzenia z zasadą pomocniczości systemu Konwencji, rozwiniętą w orzecznictwie Trybunału.